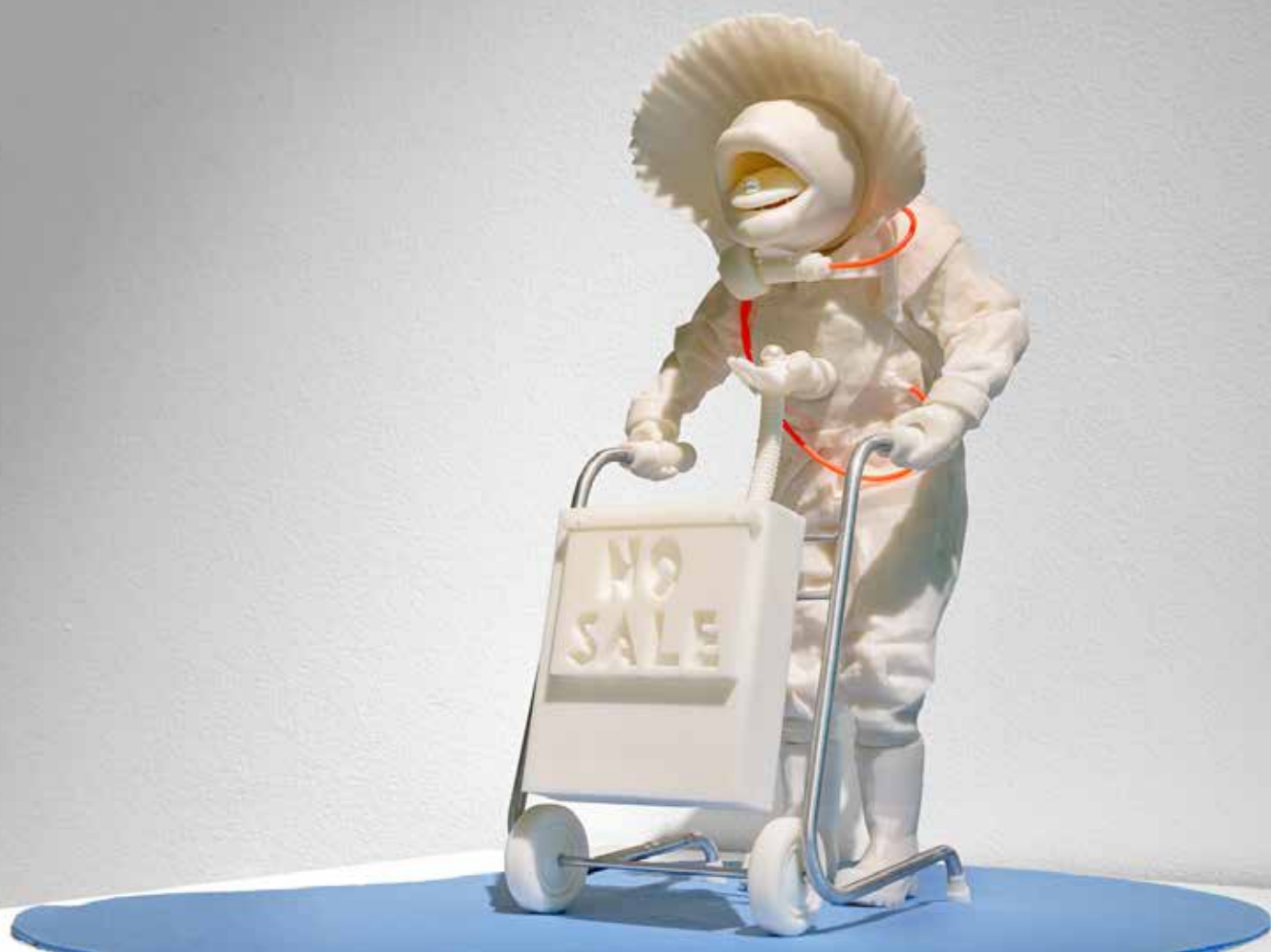

jaarverslag 2022

Nederlands
Uitvaart Museum **tot ZOVER**

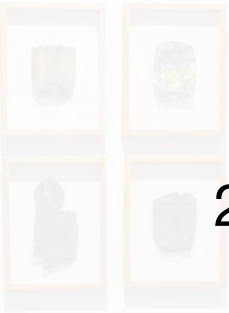
inhoud

jaarverslag 2022

in het kort	2
algemeen	3
positie museum	5
programmering	7
doelgroepen en aantallen	8
vooruitblik programering	11
financiële positie organisatie	12
organisatie	15
café Roosenburgh & vrijwilligers	17
De Nieuwe Ooster	19
samenwerking	20
samenstelling bestuur & governance	25
verwachte gang van zaken	27

activiteitenverslag

inhoud	29
vaste presentatie	31
tentoonstellingen	33
kenniscentrum & educatie	37
publieksactiviteiten	41
publieksparticipatie	43
artikelen	44
collectie verwerving, behouden beheer aanwinsten	47
pers & publiciteit	49
quotes uit de media	50
quotes uit het gastenboek	51
ondertekening activiteitenverslag	53
 jaarrekening 2022	 54
 verklaring accountant	 67

2022 IN HET KORT

5.597 bezoekers live!
in museum en bij externe events.

5.500 leerlingen doodgewoon in de
klas – landelijke spreiding

Websitebereik van 72.408 bezoekers

Zes weken gesloten vanwege
coronamaatregelen

De Museumnacht was de drukste ooit voor ons
(417 bezoekers)

24 activiteiten van het kaliber 'small scale: high impact'

4 tijdelijke exposities, meerdere nieuwe aanwinsten

herman de vries * vergaan en Kwaadaardig Mooi kregen veel
media-aandacht.

Vitrine voor herinneringswerken met haar is gebouwd, de restauratie van
het boeket met mensenhaar is in volle gang.

Met Funeraire Academie drie Uitvaartlabs en twee
debatavonden in pakhuis de Zwijger

In gesprek met De Nieuwe Ooster over toekomst van museum en café.

Nieuw comité van aanbeveling met o.a. Gerdi Verbeet en
Ann Demeester

algemeen

Museum Tot Zover is dé (onafhankelijke) autoriteit op het gebied van onze omgang met de dood en maakt daarover museale en educatieve producties van hoge kwaliteit. Deze producties zijn kunstzinnig, informerend en/of prikkelend. Het museum biedt met zijn tentoonstellingen geen 'vaste blik', maar nodigt kunstenaars, onderzoekers en het publiek uit tot het ontwikkelen van eigen visies op de betekenis van de dood in het leven. Tot Zover is hét expertisecentrum over de dood met activiteiten en wetenschappelijke programma's en is een veelgevraagd aanspreekpunt voor de pers. Ook krijgt het museum veel verzoeken tot samenwerking en advies. Van student tot hospice, van kunstenaar tot theatergezelschap: allerlei zorg- en culturele organisaties die 'iets' met de dood willen doen vinden hun weg naar ons.

De doelstelling van de Stichting Nederlands Uitvaartmuseum (de formele naam van Museum Tot Zover) is als volgt vastgelegd in de statuten: 'De stichting heeft ten doel mensen aan te zetten tot reflectie op dood, sterfelijkheid en rouw, en mensen te informeren over geschiedenis, heden en toekomst van uitvaartculturen, en dit zowel binnen als buiten het geëxploiteerde museum.'

Het jaar 2022 begon met een lockdown maar al snel konden we open en waren er prachtige tentoonstellingen te zien, die elk een andere doelgroep bedienden. Met Dutch Death Design oogsten we bewondering van jongeren en buitenlandse bezoekers, herman de vries * vergaan trok zowel hardcore kunstfans als museumliefhebbers in het algemeen, en Kwaadaardig Mooi raakte en gevoelige snaar bij een heel brede doelgroep: want wie heeft er niet zelf of van nabij met kanker te maken?

Voor het eerst brachten oncologen en medische studiegroepen een bezoek aan het museum, en ze ervoeren wat kunst voor patiënten en naasten betekent als situaties uitzichtloos lijken. Het antwoord schuilt in veerkracht, empathie en verbinding – menselijke waarden kenmerkend voor het museum.

We organiseerden events in Amsterdam en op andere locaties in Nederland, en waren heel actief op het gebied van educatie. We werkten aan het verstevigen van ons merk en aan het vergroten van het publieksbereik samen met twee externe adviseurs. We vernieuwden en versterkten ons Comité van Aanbeveling en maken beter gebruik van de leden van dit nieuwe comité: Gerdi Verbeet, Job Cohen, Anne Demeester en Ageeth Ouwehand.

Het afhaken van drie grote bedrijfsdonateurs is bijzonder jammer. Gelukkig werden er twee vervangers gevonden in de vorm van de Zorg Diensten Groep en PC Uitvaart. Met enkele koepelorganisaties uit de uitvaartbranche wordt ook gesproken over financiële steun. Meer financiële armslag is noodzakelijk voor uitbreiding staf, want werklust en vraag naar expertise zijn onverminderd groot. Samen met de adviseurs en de Raad van Advies wordt gewerkt aan een nieuw plan voor de toekomst. Afgelopen jaar hebben we met een grote verscheidenheid aan organisaties en personen samen gewerkt en zijn we opnieuw bevestigd in ons idee dat daar onze kracht ligt. Dat zetten we voort met veel enthousiasme.

positie museum

Museum Tot Zover had het zwaar tijdens corona. Voor de hele culturele sector was het een moeilijke tijd, maar Tot Zover kreeg geen coronasteun en we misten dus de inkomsten uit café, museum en winkel. Ook werd de duidelijk ingezette bezoekersgroei gestopt en deze kwam in 2022 maar moeizaam op gang. Wat ook speelt is de omvang van de organisatie: die is klein en er wordt feitelijk te veel gedaan, omdat staf en bestuur nu eenmaal veel ambities hebben. De afgelopen periode was bovendien niet alleen zwaar vanwege corona, maar ook vanwege strubbelingen met inmiddels vertrokken directies van De Nieuwe Ooster. Dit trok een zware wissel op de staf.

Het bestuur ziet dit, heeft enorm veel waardering voor de staf, maar realiseert zich ook dat het anders moet. In 2022 zijn we begonnen met een heroriëntatie om het museum – financieel en organisatorisch – van een steviger fundament te voorzien. Er is samen met twee externe adviseurs gekeken naar de kwaliteiten van de organisatie als museum en kenniscentrum. Er vond een grondige inventarisatie plaats van de financiële mogelijkheden binnen de uitvaartbranche. Vanuit de branche komt extra geld en in 2023 zal blijken of dit voldoende is om de organisatie te kunnen versterken. Het vernieuwde Comité van Aanbeveling fungeert hierbij als aanjager.

Er is ook kritisch gekeken naar het tentoonstellingsbeleid. Thematentoonstellingen zoals Post Mortem en De Laatste Aai zijn relatief bewerkelijk, maar zijn aantrekkelijk voor een brede en diverse doelgroep. Dit zijn de tentoonstellingen die het beste bij ons passen.

In 2023/24 staat de opvolger geprogrammeerd: Een Lekkere Dood – wat eten we bij afscheid en rouw? Deze tentoonstellingen zullen worden afgewisseld met kleinere kunsttentoonstellingen. Dat is nodig om de staf niet te veel te belasten – thematentoonstellingen kosten relatief veel inzet – en om zo verschillende doelgroepen te kunnen bedienen. In 2023/24 wordt verder gekeken naar de juiste opeenvolging van exposities. Dan kijken we ook preciezer naar het vergroten van het publieksbereik. Door corona is het onderzoek hiernaar uitgesteld en in 2022 kwam er een plan en offerte van een bedrijf, maar na uitvoerige debat binnen bestuur en staf is besloten dat deze offerte voor ons niet de juiste was en hebben we dit even stil gelegd. In 2023 pakken we dit weer op.

Subsidiënten & begunstigers

Amsterdams Fonds voor de Kunst
Monuta
DELA
Vaillant Fonds
Mondriaan Fonds
Prins Bernard Cultuurfonds
VSBfonds
Vereniging Rembrandt
Fonds 21
Kickstart Cultuurfonds
Zabawas
Stichting Stimuleringsfonds Rouw

programmering

Programmering in 2022

Tentoonstellingen en presentaties in Museum Tot Zover:

Sarah Grothus

Schemering. Dwaal mee door de dood

t/m 27 maart 2022

herman de vries

*vergaan

22 april – 28 augustus 2022

Dutch Death Design

11 mei – 16 april 2023

Kwaadaardig Mooi

Kunstenaars verbeelden Kanker

16 september – 16 april 2023

Activiteiten in Museum Tot Zover en elders in het land:

Yoga-lessen door Barbera Labrie (landelijke actie tegen coronamoeheid)

19 januari

Met de dood in huis #2 (Pakhuis de Zwijger & FA)

10 februari

Uitvaartlab Funeraire Academie, Hilversum

7 maart

Twilight Stories (verhalenvertellersavond, i.s.m. Mezrab)

12 maart

Schemering Ochtendshow met boekpresentatie, Cees de Boer en Mette Sterre

20 maart

Met de dood in huis #3 (Pakhuis de Zwijger & FA)

23 maart

Uitvaartlab Funeraire Academie, Amsterdam

28 maart

Opening expo herman de vries (Cees de Boer, PJ Roggeband, Guus Sluiter)

22 april

Uitvaartlab Funeraire Academie, Enschede

25 april

Opening Dutch Death Design (Marieke Sonneveld, Iris de Vries, Guus Sluiter)

11 mei

Funeraire Academie Webinar Dood en uitvaart – international (corona)

8 juni

Koffie- en cakelezing: Wim Huijser

21 juni

Opening Kwaadaardig Mooi (Sonja Hillen, Kim Tieleman, Guus Sluiter)

15 september

Stand op Nationale Uitvaartbeurs

28-30 september

Museumnacht

5 november

Koffie- cakelezing: Marli Huijser

18 december

PJ ROGGEBAND ONTROERTOER

diverse zondagen

museumbezoek

2022	5597 bezoekers	4.880 in museum / 717 externe events
2021	2.520 bezoekers	2.270 in museum / 250 externe events
2020	3.325 bezoekers	2.555 in museum / 770 externe events
2019	18.927 bezoekers	5.001 in museum / 13.926 externe events
2018	4.001 bezoekers	3.846 in museum / 155 externe events
2017	4.519 bezoekers	3.670 in museum / 849 externe events
2016	4.366 bezoekers	4.216 in museum / 150 externe events.

2022 begon met de laatste lockdown, maar vanaf 18 februari waren de meeste restricties opgeheven.

De museumvereniging maakte bekend dat het museumbezoek in Nederland in 2022 over de hele linie achterbleef, als na-ijleffect van corona. Daarom mogen we tevreden zijn met het aantal bezoekers.

website

2022	55.934 unieke bezoekers	72.408 websitebezoeken
2021	53.898 unieke bezoekers	66.755 websitebezoeken
2020	66.849 unieke bezoekers	83.209 websitebezoeken
2019	38.000 unieke bezoekers	41.260 websitebezoeken
2018	50.700 unieke bezoekers	61.900 websitebezoeken
2017	43.000 unieke bezoekers	48.200 websitebezoeken
2016	33.102 unieke bezoekers	37.950 websitebezoeken

sociale media

	Facebook	Instagram	Twitter	Nieuwsbrief abonnees
2022	3347	2275	1269	3184
2021	3195	1795	1294	3146
2020	2968	1235	1290	2905
2019	2800	749	1252	2889

in de klas

Het digitale lespakket www.doodgewoonindeklas.nl kon in 2022 op 520 kwalitatieve sessies rekenen. Dan blijven gebruikers minstens tien tot dertig minuten op de website en worden meerdere pagina's geactiveerd. Dat is 20% hoger dan 2021. Ook waren er 18 gastlessen door ambassadeurs op locatie in heel Nederland, bijna een verdubbeling ten opzichte van 2021. Een mooi aantal, in het licht van de langdurige schoolsluiting vanwege corona. Interessant is ook de gestegen vraag naar gastlessen voor het VO. Het aantal bereikte leerlingen is ruim 5500 per jaar. In 2022 hebben tien mensen werkzaam in de uitvaartbranche een training gevolgd voor gastspreker in de klas, hierdoor tellen we nu in totaal 112 ambassadeurs.

doelgroepen & aantallen

Onze huidige achterban bestaat uit zes doelgroepen: de Zingevers, de Buurtbewoners, de Museumliefhebbers, Professionals, Schoolgroepen en de niet-Nederlandstalige bezoekers.

Deze laatste doelgroep kan worden opgesplitst in toeristen en niet-Nederlandstalige Amsterdammers zoals expats en first-generation migranten. Voor deze bezoekers blijft het cultureel aanbod in Amsterdam vaak nog steeds beperkt: veel (kleine) musea, theaters, lezingen, debatten en andere activiteiten hebben een taalbarrière. De afgelopen twee jaar hebben wij daarin grote stappen gemaakt met volledig vertaalde tentoonstellingsteksten, tweetalige social media en uitbreidingen in onze Engelstalige website. Uit de publieksparticipatie bij Dutch Death Design blijkt hoe divers en internationaal onze bezoekers wel niet zijn.

De schoolgroepen bij Tot Zover zijn afkomstig uit zowel het basisonderwijs en het beroepsonderwijs, met een focus op roc's. Hoewel doodseducatie voor alle leeftijdsgroepen relevant is, moet het museum zich wat betreft onderwijsprogramma's beperken vanwege zijn kleine formatie. Met een kostenloze online lesmethode en een gastsprekerprogramma hebben we een landelijk bereik.

Tijdens de coronapandemie werden de marketingcampagnes in eerste instantie volledig gericht op Amsterdammers, voornamelijk bewoners van Amsterdam-Oost. Dit beleid is in 2022 deels voortgezet. Door deze local targeting konden we aandacht besteden aan het bereiken van nieuwe potentiële bezoekers zonder grote reisbewegingen te stimuleren. Vanaf herman de vries * vergaan is de marketing ook op de landelijke cultuurliefhebber gericht.

Het thema 'de dood' kent vele facetten. In de presentatie en programmering beklemtoont het museum de culturele waarde hiervan en stimuleert het reflectie op eigen leven en sterfelijkheid – vandaar dat zingevers een belangrijke doelgroep vormen. De Zingevers hebben wij vooral online en via onze social media getracht te bereiken. Via onze socials was constant een breed scala aan online activiteiten en verdieping te vinden. De exposities Kwaadaardig Mooi en herman de vries * vergaan zijn voorbeelden van tentoonstellingen die op deze doelgroep waren gericht.

Voor de Professionals en academici organiseerden we onder de paraplu van Funeraire Academie een drietal Uitvaartlabs op locatie: in Amsterdam, Hilversum en Enschede. Ook waren de avondprogramma's bij Pakhuis de Zwijger gemaakt i.s.m. Funeraire Academie. We blikten met internationale deelnemers terug op het project Uitvaart in Tijden van Corona, wat het perspectief op de impact van corona op onze omgang met de dood verdiepte.

WORKSHOP
GE VAN DE NATUUR

school Oscar Caste

vooruitblik programmering

2023

expo Kwaadaardig Mooi (t/m 16 april)

expo Dutch Death Design (t/m 16 april)

expo Een Lekkere Dood – wat eten we bij afscheid en rouw? (vanaf 9 juni)

verder

Startconferentie Mors Neerlandica (17 januari)

Koffie- en cakelezing: Fokke Obbema (19 maart)

PJ Roggeband – ONTROERTOER (vanaf 21 mei))

Presentatie rond restauratie Boeket met haar

en de nieuwe vitrine (het haarkabinet; oktober)

Museumnacht (5 november)

Congres Funeraire Academie 10 jaar (28 november)

Koffie & Cakelezingen

PC paviljoen pop-up // Verliesdiners (kerstperiode)

2024

Museum Om de Hoek

expo Thrillers/CSI

Aat Veldhoen

Postmortale zorg

2025

Zizenhauser Totentanz (bruikleen Museum für Sepulkralkultur, Kassel)

2026

Zingend de dood in (muziek & de dood)

financiële positie organisatie

De Stichting Nederlands Uitvaartmuseum wordt sinds de opening in 2007 trouw ondersteund door de grootste coöperaties en bedrijven uit de uitvaartbranche. Samen met een groep bedrijfsdonateurs leggen zij een basis onder de exploitatie van het museum. Helaas nam een aantal grote donateurs afscheid van ons in 2022. Yarden werd overgenomen door DELA en DELA zegde toe de helft van het Yarden-bedrag te betalen in 2022 (€ 17.500). De Facultatieve Groep stopte met de jaarlijkse donatie (€ 20.500) en het voeren van onze administratie, waardoor we in administratiekantoor inhuurden, hetgeen ons extra kosten opleverde.

Ook de jaarlijkse donatie van € 20.000 van De Nieuwe Ooster stopte in 2022 volledig. In 2022 bedroeg de bijdragen van bedrijfsdonateurs € 105.115. We werden dus geconfronteerd met grote financiële problemen. Met ingang van 2017 ontvangt het museum een bijdrage uit het Kunstenplan van de gemeente Amsterdam (€ 139.355 in 2022). Publieke en private fondsen droegen in 2022 ruimhartig bij aan onze projecten. Voor Schemering ontvingen we € 28.284 van Mondriaan Fonds. Voor het project om het bijzondere boekje van mensenhaar uit 1871 te restaureren en daarna beter te presenteren ontvingen en ontvangen we bijdragen van Mondriaan Fonds (€ 20.000), Prins Bernhard Cultuurfonds (€ 14.700) en Vereniging Rembrandt (€ 13.129). Het project is gestart in 2021 en wordt in 2023 voltooid.

De tentoonstelling herman de vries * vergaan werd gesteund door Mondriaan Fonds (€ 18.418), Fonds 21 (€ 10.000) en Zabawas (€ 5.500).

Aan website en educatie werd gewerkt dankzij steun van het Dr. C.J. Vaillantfonds. Het jaar 2022 wordt afgesloten met een negatief resultaat van € 24.496, welke ten laste komt van de algemene reserve. De solvabiliteit (eigen vermogen/balans-taal) is 47%.

Belangrijkste risico's en onzekerheden

De projectinkomsten (vooral voor tentoonstellingen) wisselen jaarlijks sterk. De totale opbrengst minus projectfinanciering bedraagt € 348.112 minus € 102.231 is € 245.881.

De exploitatie van de Stichting werd in 2022 voor 32% gefinancierd dankzij giften van bedrijven. De financiering komt nu voor 43% van de gemeente Amsterdam.

Het eigen-inkomsten-percentages (donaties bedrijven en particulieren, entreegelden, horeca en winkelverkoop) is 75%, ruim boven de, door de gemeente Amsterdam en AFK vastgestelde, norm van 25%. Het risico is daarmee meer gespreid, conform de verwachting. Het lukte in 2022 niet om nieuwe bedrijven aan ons te binden, maar vanaf 2023 zijn er alvast twee nieuwe bedrijfsdonateurs: de Zorg Diensten Groep (€ 35.000) en PC Uitvaart (€ 15.000) en er worden gesprekken gevoerd met diverse andere partijen..

Het wegvallen van bedrijven die ons steunen is een risico, dat deels ondervangen wordt doordat er een algemene reserve (€ 59.078) en bestemmingsreserves (41.257) zijn opgebouwd.

Het negatieve resultaat van 2022 (€24.496) komt volgens bestuursbesluit ten laste van de algemene reserve. Er zijn zorgen. Tot Zover blijft zeer kwetsbaar en afhankelijk van donaties en subsidies, hetgeen overigens gebruikelijk is in de culturele sector.

Vrijkaartenbeleid

Donateurs, schenkers en bruikleengevers hebben gratis toegang tot het museum, maar daar wordt weinig gebruikt van gemaakt. Bij openingen en bij sommige events mag men ook gratis naar binnen. Gasten die komen voor een afspraak met één van de medewerkers mogen ook zonder kosten naar binnen en op deze wijze verlenen we ook toegang aan relaties van De Nieuwe Ooster. Er is gratis toegang voor museumcollega's op vertoon van de ICOM-kaart.

Donateurscampagne

De fondsenwerving op projectbasis – de financiering van exposities – is doorgaans zeer succesvol want de cultuurfondsen zijn enthousiast over onze projectvoorstellen. Financiering van de exploitatiekosten van het museum verdient echter een kwaliteitsimpuls. Daarom is in 2022 is een nieuwe donatiestrategie en –campagne bedacht door twee externe adviseurs, aan ons gekoppeld door DELA. Er is een bedrijfsanalyse en propositie document gemaakt met een tweesporenplan: relatiebeheer achter de schermen (hoe zorgen we voor meer duurzame commitment van de uitvaartbranche) en een donateurs-programma voor de Bühne. Aanjager is ook hier het vernieuwde comité van aanbeveling met Gerdi Verbeet, Job Cohen, Anne Demeester en Ageeth Ouwehand, de ambassadeurs van het museum.

Het donateursprogramma kent een drievoudige structuur Vriend, Collega of Partner. Hierbij richten we ons met Vriend tot de particuliere donateurs en Collega of Partner tot de kleine of grotere bedrijven. Er zijn in 2022 speciale relatieavonden in het museum georganiseerd en ook is er met een gedoneerde stand actief promotie gemaakt op de VTU Vakbeurs in Gorinchem.

organisatie

Museum Tot Zover is een klein, ambitieus museum met een goed en hardwerkend team. De basisformatie bestaat uit vijf medewerkers (3,2 fte). De staf bestaat uit een directeur, een projectleider kenniscentrum, educatie & funeraire academie, een medewerker communicatie & events, een medewerker HR & interne zaken en een floormanager voor het café. Met ingang van september 2022 is er voor de zondagen een weekendsuppoost aangenomen (0,15 fte). Het totaal is daarmee 3,35 fte. Er is geen cao, maar in grote lijnen volgt het museum de arbeidsvoorwaarden en beloning uit de museum-cao.

Kleine formatie

Het is al eerder gesteld – de staf is feitelijk té klein voor de dubbelfunctie die Tot Zover heeft (kenniscentrum en museum). De afgelopen jaren zijn de ambities van het museum, de verwachtingen van bezoekers en vragen van belanghebbenden groter geworden: de dood staat er steeds beter op. We kunnen met recht en reden trots zijn op wat er met dit kleine team is gepresteerd. Tegelijk ligt vanwege structurele overbelasting uitholling van de personele organisatie op de loer indien het team niet kan meegroeien. Op dit moment combineert bijvoorbeeld projectleider kenniscentrum haar taken met het samenstellen van tentoonstellingen en presentaties. Een kleine staf is ook kwetsbaar op incidenteel vlak: in september viel de floormanager een aantal maanden uit en vanaf december was ook de directeur afwezig in verband met een groot persoonlijk verlies. De overige stafleden hebben hun best gedaan om taken op te vangen, maar er is zorg over de belastbaarheid van alle stafleden op de lange termijn.

Flexibele schil

Het museum werkt met een flexibele schil van zzp'ers voor ontwerp en productie van tentoonstellingen, grafische vormgeving, ICT beheer en techniek. Als de programmering het toelaat produceren creatieve makers zelf presentaties in het museum. In 2022 is het team tijdelijk versterkt met een gastcurator voor assistentie bij het samenstellen van de thematentoonstelling Een Lekkere Dood (2023). Het zijn allemaal gewaardeerde samenwerkingspartners en we betalen ze conform gangbare tarieven in de museumsector. Bij kunstenaars volgen we de richtlijn kunstenaarshonoraria, mits we de kosten via projectfinanciering kunnen dragen en het Mondriaan Fonds een deel bijlegt vanuit hun hiervoor bestemde regeling.

Stageplekken

Juist omdat Museum Tot Zover met een frisse blik en hoogwaardige programmering de dood tematiseert, krijgen we veel verzoeken van studenten voor stageplekken en –opdrachten. Hoewel dit met een klein team soms lastig te borgen is, vinden we het belangrijk om onze kennis en ervaring te delen. We selecteren op kwaliteit en motivatie: hierdoor krijgen studenten veel ruimte voor eigen inbreng en verantwoordelijkheid. En zo heeft het museum er ook wat aan. In 2022 waren er drie studenten van diverse opleidingen die een afstudeerstage bij het museum voltooiden. Ze assisteerden onder andere in de productie van expositie Dutch Death Design en de Quicksan ROC onderwijsprogrammering.

café Roosenburgh & vrijwilligers

Vrijwilligers

Onze grote groep van zo'n 50 enthousiaste vrijwilligers is een onmisbare kracht voor Tot Zover en Café Roosenburgh. Zij werken voor de schermen en erachter. Twintig vrijwilligers verrichten taken binnen de museumcollectie, communicatie, bibliotheek, educatie, administratie en suppoosting. Voor Café Roosenburgh zijn, onder leiding van onze floormanager, dertig vrijwilligers aan het werk. Er is wat verloop, maar werving en selectie van vrijwilligers heeft ook dit jaar enkele nieuwe vrijwillige medewerkers naar het museum en café gebracht. Mensen vinden het museum en café een waardevolle mogelijkheid voor zinvol vrijwilligerswerk, en hun betrokkenheid blijft groot. Velen hebben ook dierbaren op de begraafplaats liggen. De vrijwilligers zijn belangrijke ambassadeurs en gastheren en -dames van het museum.

Het jaarlijkse uitje voor alle vrijwilligers bestond dit jaar uit een rondvaart per salonboot door de Amsterdamse grachten, met een lunch aan boord, en een bezoek aan het grachtenmuseum. De dag werd afgesloten met een gezellige borrel op het Amstelveld. De aanwezigheid van DNO-directeur Peter van der Linde bij dit uitje gaf de vrijwilligers de gelegenheid om hem te leren kennen en vice versa, tot wederzijds genoegen.

Administratie

In de zomerperiode is er hard gewerkt aan het overzetten van de financiële en personele administratie naar een nieuw systeem. Dit heeft zoals verwacht veel uren werk gekost. Gedurende het jaar hebben de stafleden geleerd om met het nieuwe systeem te werken. Aan het einde van het jaar is geconstateerd dat er nog enkele zaken moeten worden besproken en afgestemd met Ozcar, het administratiebedrijf.

Café Roosenburgh

De bedrijfsvoering van Café Roosenburgh wordt sinds de zomer van 2019 gedaan door Tot Zover. Hiervoor is een floormanager aangenomen. Het café staat vooral ten dienste van bezoekers van de begraafplaats en het museum betaalt geen huur en onderhoudskosten. Deze situatie is tijdelijk, maar we hopen dat we het langer zo kunnen blijven doen. Het café, de kassa en medewerkers vormen tenslotte de ontvangstfaciliteiten van museum.

De Nieuwe Ooster
Amsterdam

STEL
ARBORETUM

ver
~~der~~
gaan
22.04-25.09

DOODS
BEENDEREN
BOOM

MUSEUM
Tot Zover

in
gang

KRUISLAAN

De Nieuwe Ooster

De Nieuwe Ooster heeft een nieuwe directie en daarmee is het prettig samenwerken. Er zijn in 2022 verschillende gesprekken geweest - met juridische bijstand - om te werken aan een betere samenwerking. De gesprekken worden in 2023 voortgezet en we zijn positief gestemd over de samenwerking in de toekomst.

Achtergrond

Tot Zover huurt tentoonstellingsruimten, de tuin en kantoorruimte in de oude directeurswoning van De Nieuwe Ooster die in 2007 speciaal hiertoe is verbouwd. Het museum werkt met de begraafplaats samen in het aanpalende Café Rozenburgh. Een deel van de oppervlakte behoort tot het door Tot Zover gehuurde (Tuinzaal) en een deel behoort tot het gehuurde maar als gezamenlijk gebruik (entree, garderobe, toiletten, balie, technische ruimte). Conform huurovereenkomst werft en begeleidt het museum cafévrijwilligers in ruil voor huurkorting en de begraafplaats doet inkoop en bedrijfsvoering.

In 2019 luidde het museum de noodklok omdat – na een aantal managementwisselingen bij de begraafplaats – er werd besloten tot sluiting van café en herbestemming van het pand. Ook mocht het museum geen gebruik meer maken van de begraafplaats voor passende activiteiten, zoals educatieve rondleidingen voor scholieren. Met het aantreden van de nieuwe directeur werd er weer gesproken over de mogelijkheden om samen te werken.

Samenwerking

Overleg Amsterdamse Musea (OAM)

OAM (Overleg Amsterdamse Musea) is een overlegorgaan van private en publieke musea in Amsterdam opgericht in 1994. De leden zijn geregistreerd als museum en lid van de museumvereniging. OAM neemt deel aan het ACI (Amsterdamse Culturele Instellingen), het overlegorgaan van de gezamenlijke Amsterdamse culturele instellingen. Het OAM is bestemd om de gezamenlijke belangen te bespreken en te ondersteunen, en om samenwerking te bevorderen. De lobby wordt grotendeels uitgevoerd door SAM. De directeur is lid van het OAM.

Samenwerkende Amsterdamse Musea (SAM)

Het Overleg Amsterdamse Musea richtte in 2014 de stichting SAM (Samenwerkende Amsterdamse Musea) op, omdat via een stichting makkelijk opdrachten kunnen worden verstrekt en gelden kunnen worden geworven. Het beleid wordt bepaald door een bestuur, na goedkeuring van het OAM. De directeur van Museum Tot Zover is penningmeester.

MOAM

Het MOAM (Marketing Overleg der Amsterdamse Musea) is een overleg met alle hoofden en of directeuren marketing & communicatie van de OAM-leden. De nadruk ligt op uitvoering en coördinatie van collectieve marketinginspanningen en op het bevorderen van samenwerking. De medewerker marketing & events is lid van het MOAM en heeft het initiatief genomen voor extra overleggen met enkele marketeers van kleine musea.

Salon de Muséologie

Al meer dan vijftien jaar waait de Salon de Muséologie als een frisse wind door museumland. Hier worden actuele onderwerpen bespreekbaar gemaakt, bediscussieerd, meningen uitgewisseld en kennis gedeeld met museum- en erfgoedprofessionals. De directeur van Museum Tot Zover zit in het bestuur. In ARCAM wordt maandelijks een bijeenkomst georganiseerd. De Salon is na corona nog niet weer opgestart.

Museum om de Hoek

Het samenwerkingsverband met Museum om de Hoek, een organisatie van kleine Amsterdamse musea, werd in 2021 versterkt. Museum om de Hoek zal vanaf 2022 enkele ruimtes vullen in de door het Amsterdam Museum gehuurde ruimtes in de Hermitage. Elk half jaar zullen vier leden belangrijke collectie-items presenteren. Tussen februari en augustus 2024 is het de beurt aan Tot Zover, samen met Ons' Lieve Heer op Solder en het Luther Museum.

Museum für Sepulkralkultur

Museum Tot Zover adviseert zijn grotere Duitse broer, het in 1992 opgerichte Museum für Sepulkralkultur (Kassel) bij toekomstbeleid, verbouwing en herinrichting. Ook op gebied van tentoonstellingen is er wederzijds overleg en uitwisseling. Zo is de herman de vries-tentoonstelling overgenomen van het Museum für Sepulkralkultur.

Mezrab | The House of Stories

Mezrab is een cultureel centrum in Amsterdam met een focus op storytelling en multidisciplinaire podiumkunsten. Het centrum won in 2020 de Amsterdamprijs voor de Kunst voor Beste Prestatie. Naast storytelling wordt er een podium geboden aan muziek, dans, comedy en een storytellingschool. In 2022 is de eerste samenwerking met Tot Zover tot stand gekomen. Tijdens de tentoonstelling Schemering vertelden verhalenvertellers verhalen over geesten en het dodenrijk. Dit vond plaats in de Grote Zaal, tussen de grote doeken van Sarah Grothus. Hans van Koolwijk zorgde voor passend geluid. In 2023 wordt er weer samen iets georganiseerd.

Funeraire Academie

Museum Tot Zover is mede-initiatiefnemer, partner en penvoerder van de Funeraire Academie, een platform dat sinds 2013 kennisuitwisseling tussen wetenschap en uitvaartbranche in Nederland stimuleert en faciliteert. Andere partners zijn Tilburg University, Radboud universiteit en DELA. De Funeraire Academie bevordert en structureert ontmoeting door middel van expertmeetings, symposia en een website. Ons hoofd kenniscentrum is projectleider.

DONE

Met ruim 30 wetenschappers stimuleert het DONE-netwerk (Dood Onderzoek Nederland) academische kennisuitwisseling en samenwerking op het gebied van sterven en dood. Het hoofd kenniscentrum van Tot Zover is lid. Sinds 2018 worden jaarlijks zes bijeenkomsten gehouden op wisselende locaties, in 2020, 2021 en 2022 vrijwel geheel online. Museum Tot Zover is partner en beheert de website van DONE.

Stichting De Rode Loper op School

Stichting De Rode Loper op School biedt basisscholen in Amsterdam Oost en omgeving een uitgebreid aanbod kunst- en cultuureducatie. Uitgangspunt hierbij is de verbinding met de culturele omgeving. De stichting bereikt 90% van de scholen voor primair onderwijs in Oost en daarom is ze de ideale samenwerkingspartner voor Museum Tot Zover. In 2022 zijn twee lesprogramma's met het museum ontwikkeld en uitgevoerd.

Stichting JAM

Stichting JAM organiseert jaarlijks Kunstschooldag(en) waarbij 6000 achtstegroepers en hun begeleiders verschillende kunstinstellingen in de stad bezoeken, waaronder Tot Zover. In 2022 was dat op 16 en 17 juni.

IMC weekendschool

Stichting IMC Weekendschool verzorgt aanvullend, motivatiegericht onderwijs aan kinderen van 10-15 jaar, uit sociaaleconomisch achtergestelde wijken. Museum Tot Zover onderhoudt contact met de vestiging uit Amsterdam Zuidoost. In 2022 is een vierdelig lesprogramma ontwikkeld rondom taal en sterfelijkheid. Focus van het museumbezoek in juni 2022 was een begeleide wandeling over de begraafplaats, de expositie van herman de vries, en een workshop poëzie en gedenken.

MOCCA

Deze onderwijsclub is een grote stedelijke speler wat betreft cultuureducatie en het verbinden van scholen en culturele instellingen. Zij geven advies en praktische invulling aan het Basispakket Kunst- en Cultuurorganisatie in opdracht van de Gemeente Amsterdam. In najaar 2022 is tweemaal een ICC-er kennismakingsdag georganiseerd in de Tuinzaal van het museum.

Research en onderwijs overige

Met verschillende instellingen voor hoger onderwijs onderhoudt het museum goede contacten. De structurele samenwerking met Tilburg University, VU en Groningen Universiteit krijgt reeds vorm in Funeraire Academie (zie boven). Het museum is partner in verschillende onderzoeksprojecten van andere universiteiten en biedt stage- dan wel afstudeerplaatsen aan bij instellingen variërend van TU Delft, End-of-Life Lab, PABO, Reinwardt Academie en Breitner Academie.

Stichting Dodenakkers

Stichting Dodenakkers, sinds 2001 gespecialiseerd in de geschiedenis van begraafplaatsen en kerkhoven in Nederland, publiceerde in 2020 de eerste Canon van het Nederlands Funerair erfgoed. De boekpresentatie vond plaats bij Tot Zover. Tot Zover nam het initiatief om de Canon te actualiseren en er is een werkgroep ingesteld om dit te doen. In 2022 waren er diverse bijeenkomsten om de nieuwe Canon vorm te geven.

Uitvaartbranche – BGNU, LVC, VTU

BGNU, de Branchevereniging Gecertificeerde Nederlandse Uitvaartondernemingen, is eigenaar van Brancheblad Uitvaartzorg, een onafhankelijk vakblad voor de uitvaartbranche. Het vakblad verschijnt zes keer per jaar en het museum verzorgt een paginavullende kunstrubriek en een rubriek die actueel funerair onderzoek uitlicht. Met het bestuur van BGNU zijn in 2022 gesprekken gevoerd over een financiële bijdrage aan het museum. Dat geldt eveneens voor de grote spelers LVC (Landelijke Vereniging Crematoria) en VTU (Vereniging Toeleveranciers Uitvaartbranche).

Maatschappelijke zorg en andere lokale organisaties

Het stimuleren van reflectie op sterfelijkheid is een missie die met meerdere maatschappelijke organisaties in Amsterdam wordt gedeeld. Museum Tot Zover biedt een gastvrije plaats van ontmoeting, elkaar spreken en van gedachten wisselen door middel van bijeenkomst, lezing of tentoonstellingsbezoek. Er is goed contact met zorgorganisatie Cordaan, bij wie het belang van zingeving in de palliatieve zorg steeds meer wordt erkend. Het project Pal in de Stad! komt voort uit het netwerk palliatieve zorg Amsterdam en Diemen. Leden van het netwerk zien kansen voor een brede samenwerking vanuit verschillende perspectieven. Museum Tot Zover participeert als culturele partij aan het innovatieve programma dat jaarlijks een ander thema heeft.

Linnaeusboekhandel

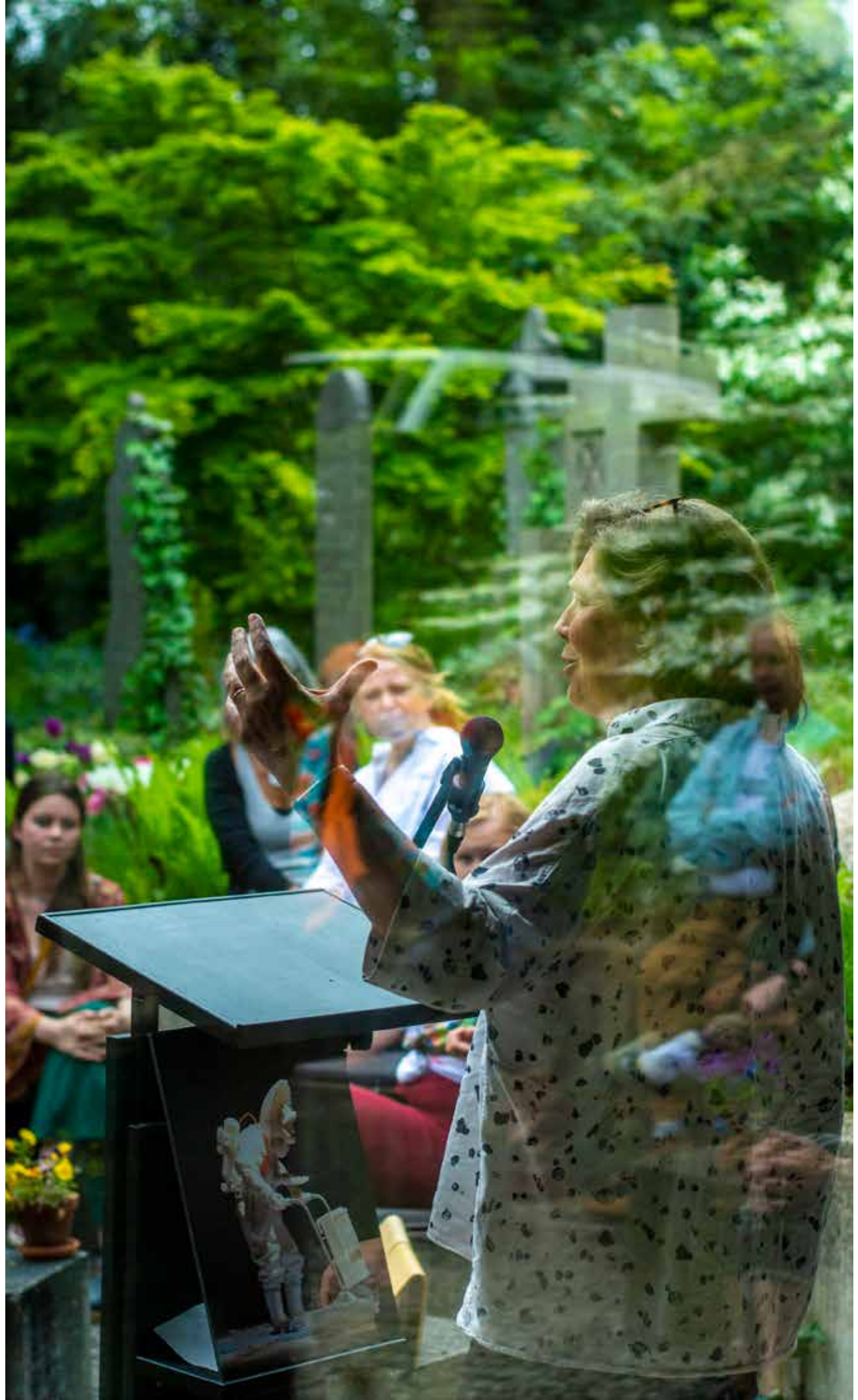
Met de Linnaeusboekhandel wordt elk kwartaal een koffie- en cakelezing georganiseerd rondom een recente publicatie over rouw en sterfelijkheid. Een prettige gelegenheid voor auteur en publiek om van gedachten te wisselen en de zondag te beginnen.

Gemeente Amsterdam

In 2019 werd de nieuwe Cultuurnota van de gemeente Amsterdam vastgesteld. Daarin staan de hoofdlijnen voor het beleid in de periode 2021-2024 die van invloed zijn op het meerjarenbeleidsplan dat Museum Tot Zover in januari 2020 heeft ingediend. Het Amsterdams Fonds voor de Kunst (AFK) is uitvoerder van het gemeentelijke beleid en hanteert de missie: 'Fantastische kunst voor alle Amsterdammers.' Leidende criteria voor de subsidieerbare activiteiten zijn artistiek belang, belang voor de stad, uitvoerbaarheid en diversiteit & Inclusie. Museum Tot Zover is sinds 2017 beneficiënt en in 2020 werd het partnerschap, met een jaarlijkse bijdrage vanaf 2021 € 135.000, verlengd met een nieuwe periode van vier jaar. Van dit bedrag is € 15.000 geoormerkt voor vergroting publieksbereik.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK)

Het ministerie bereidt een herziening van de Wet op Lijkbezorging voor en organiseerde een werkconferentie over religieuze en culturele tradities. Vanaf dit punt was de directeur van tot Zover betrokken bij de voorbereidingen van de nieuwe wet. Door corona werden er verder geen conferenties meer georganiseerd.

samenstelling bestuur & governance

Lidmaatschap van Bestuur en Raad van Advies is onbezoldigd. Het bestuur kwam in 2022 vijf keer bij elkaar, namelijk op 16 maart, 8 juni, 7 september en 23 november.

Het bestuur bestaat per 31 december 2022 uit:

- De heer drs. E. (Edzo) Doeve, voorzitter
- De heer drs. A.J.A. (Alof) Wiechmann, penningmeester
- Mevrouw Y. (Yara) Cavalcanti Araujo
- Mevrouw drs. Q.B. (Quirine) Muntz
- De heer D.C. (Danny) van Rosmalen EMFC RC

Governance

Nederlands Uitvaart Museum Tot Zover, ofwel Museum Tot Zover, wordt gebruikt als publieksnaam voor de Stichting Nederlands Uitvaartmuseum. De stichting is een Culturele ANBI en onderschrijft de Ethische Code voor Musea. De Stichting is een geregistreerd museum en is lid van de Museumvereniging en het Overleg Amsterdamse Musea. Museum Tot Zover past de Governance Code Cultuur toe. Museum Tot Zover neemt geen deel aan de Museum CAO, maar de salarissen worden wel op vergelijkbare functies uit de museumwereld gebaseerd. Er is een pensioenregeling van de medewerkers. De jaarlijkse jaarrekeningcontrole wordt vanaf 2022 uitgevoerd door Kamphuis & Berghuizen.

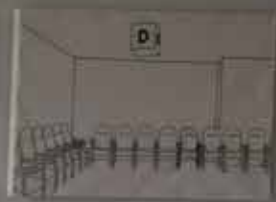
verwachte gang van zaken 2023

Dit jaar staat qua tentoonstellingen in het teken van het grote project Een Lekkere Dood, waar we hoge verwachtingen van hebben. Verder zal eindelijk het gerestaureerde boeket met mensenhaar worden gepresenteerd. We zullen vele activiteiten organiseren. Het zoeken naar nieuwe financiers blijven we intensief doen en we verwachten een grote meerjarendonateur aan ons te kunnen binden.

Namens het bestuur:

Voorzitter
De heer drs. E. Doeve

Penningmeester
De heer drs. A.J.A. Wiechmann

activiteiten verslag

inhoud	29
vaste presentatie	31
tentoonstellingen	33
kenniscentrum & educatie	37
publieksactiviteiten	41
publieksparticipatie	43
artikelen	44
collectie verwerving, behouden beheer aanwinsten	47
pers & publiciteit	49
quotes uit de media	50
quotes uit het gastenboek	51
ondertekening activiteitenverslag	53

Tot Zover staat steeds meer op de kaart als instelling die met de activiteiten moeilijke onderwerpen durft aan te snijden en grenzen durft op te zoeken en wordt ook steeds vaker gevraagd als samenwerkingspartner. Met kleinschaliger activiteiten wisten we ook in 2022 opnieuw mensen te raken met ons motto 'Small scale, high impact'. Onze tentoonstellingen in 2022 maakten indruk en we zijn er trots op dat we talentvolle makers een podium kunnen bieden. Op onze maatschappelijke en academische samenwerkingen zijn we ook trots.

vaste presentatie

Een van de belangrijkste objecten in de vaste presentatie is het boeket van mensenhaar uit 1871. Hoewel herinneringswerken met haar doorgaans tot de categorie volkskunst moeten worden gerekend, steekt dit werk daar qua kwaliteit en formaat boven uit. Naast onderzoek en restauratie heeft kwetsbare object ook een veilige plek in het museum nodig. Verschillende fondsen waren bereid hieraan bij te dragen: Mondriaan Fonds, de Vereniging Rembrandt en het Prins Bernhard Cultuurfonds. De restauratie wordt uitgevoerd door de ervaren restauratoren Nancy Knaap en Bella Zürcher. Het textiel wordt behandeld door Saskia Rijksdijk. Op instigatie van de Vereniging Rembrandt is een begeleidingscommissie ingesteld bestaande uit experts van Rijksmuseum, Kunstmuseum en Museum van Wereldculturen. Ook de Rijksdienst Cultureel Erfgoed is als adviseur betrokken en heeft monsters genomen. Dit laatste om vast te stellen of er gevaarlijke stoffen in het werk zitten – omstreeks 1900 werkte men grif met kwik en arseen – en om te bepalen met welke lijm de maker heeft gewerkt. Er zijn enkele kleine aanwinsten aan de vaste presentatie toegevoegd.

herman de vries

* vergaan

22.04 - 28.08.22

leer sterven aan de hand
van nederlands grootste
natuurkunstenaar

Nederlands
Uitvaart Museum

tot zo ver

FONDS 21

ZABAWAS

amsterdams
fonds voor de
kunst

colleeratie
DELA

Monuta

tentoonstellingen

Schemering – Sarah Grothus

4 september 2021 – 27 maart 2022

In Schemering trekt Sarah Grothus de bezoeker een onbekende wereld in. Wat dit precies voor een plek is, maakt ze niet duidelijk. Er zijn geen herkenbare ruimtes, geen specifieke landschappen en ook geen objecten.

Het museum was voor deze eerste grote solo van Grothus (1984, Duitsland) getransformeerd tot een ware tussenruimte. Het leverde een compleet nieuwe bezoekerservaring op. Bezoekers lieten zich in de Grote Zaal onderdompelen in een magische sfeer met wisselvallig daglicht, groen tapijt en raadselachtige wezens. Een geluidsinstallatie van Daniel Maalman maakte het compleet. Er was een gang van 10 meter lang in doodskistvorm met wanden van beschilderd doek. Alles voelde als een overgangsrite. Schemering werd, vanwege corona, verlengd tot en met 27 maart 2022.

“In Museum Tot Zover komen de sprookjesachtige en gruwelijke werken van de Duitse kunstenaar tot hun recht.”

Sarah van Binsbergen in De Volkskrant, 8 maart 2022.

herman de vries – vergaan

22 april – 28 augustus 2022

Leer sterven aan de hand van herman de vries, was het motto van deze expositie.

Alles vergaat; een bloem, de zomer, een hartslag, de tijd, het leven. Het is het actieve moment van vergaan, dat herman de vries ons laat zien in * vergaan. Deze expositie in Museum Tot Zover is als een spiegel die ons voorzichtig confronteert met onze eindigheid. Daar hoeven we niet somber van te worden, vindt de vries, “als het leven ophoudt, gaat het leven verder, onophoudelijk.”

herman de vries is een van de grootste levende Nederlandse kunstenaars, en mede-initiatiefnemer van de Nul-beweging uit 1960. Hij werkt al decennia vanuit Duitsland en alleen met wat hij vindt voor zijn voeten, in de natuur en ook op straat. Van het Duitse Museum für Sepulkralkultur konden we deze expositie overnemen, die buitengewoon goed paste in de Grote Zaal en op de begraafplaats. We maakten er een mooi magazine bij met bijdragen van onder meer Tommy Wieringa en Cees de Boer. De tentoonstelling werd financieel mogelijk gemaakt door Mondriaan Fonds, Fonds 21 en Zabawas.

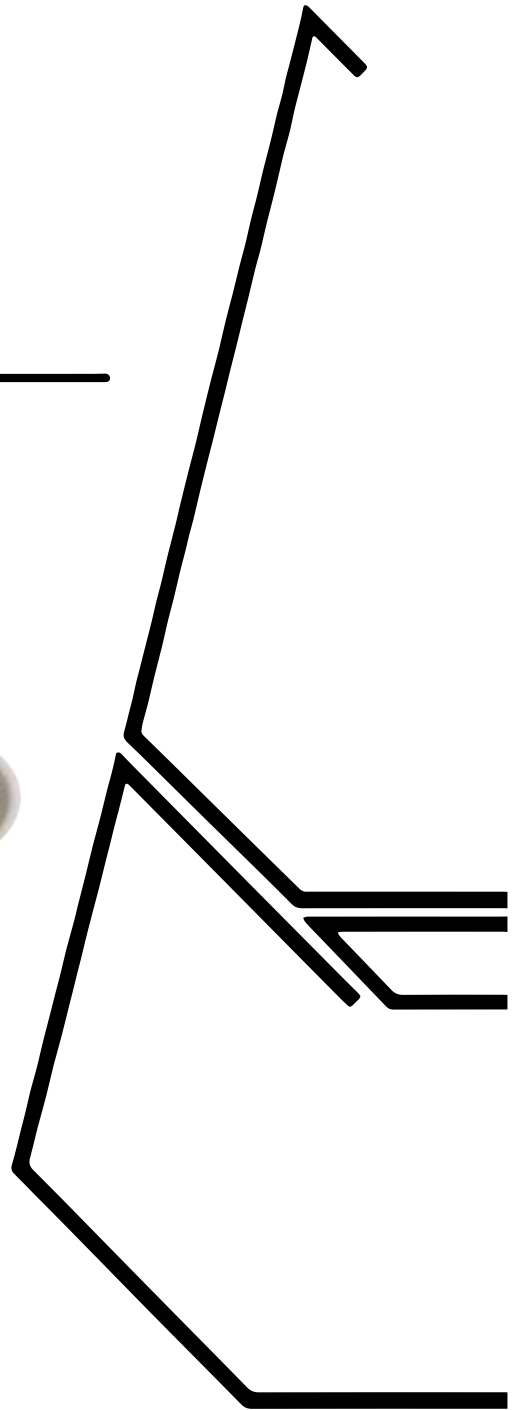
“De kleine, zeer fijne tentoonstelling doet een beroep op al je zintuigen”

Jan Pieter Ekker in Parool, 6 augustus 2022

“Een spannende tentoonstelling over vergankelijkheid, die nog lang naklinkt.”

Marjan Berk in AD, 4 mei 2022.

11.05.22 // 16.04.23

DUTCH DEATH DESIGN

Nederlands
Uitvaart Museum

tot ZOEVER

AE Monuta coöperatie DELA Dr. C.J. Vaillantfonds
Goede Doelen Fonds van de LVC

tentoonstellingen

Dutch Death Design

11 mei 2022 – 16 april 2023

Nederlands design is wereldwijd een begrip. Hoe zit dat als het gaat om het sterven?

Bij een overlijden is er vaak weinig tijd en grijpen mensen terug op wat ze al kennen. Urnen, kisten, rituelen. Dutch Death Design toont de innovatie en creativiteit van jonge ontwerpers bij allerlei praktijken rondom sterven, uitvaart en rouw. Wat met zorg is ontworpen, biedt troost. En misschien een zilveren randje aan verdriet?

De geplande tentoonstelling Dutch Death Design gaf een prachtig beeld van innovaties op het gebied van design en afscheid nemen. Het bestond deels uit tentoonstellingsobjecten uit (Re)Design Death, van het ter ziele gegane CUBE Design Museum, deels uit bruiklenen uit eigen kring en de museumcollectie. De resultaten van de Design Challenge werden ook getoond, waardoor de expositie ook in de reeks van het Best-of Class talentenprogramma viel. Het thema 'design' werd bovendien als extra laag aan alle zalen en presentaties toegevoegd. Alle facetten en fasen van het Grote Afscheid werden chronologisch gethematiseerd: een testopstelling voor eventueel vernieuwde vaste presentatie.

In de expositie Dutch Death Design werd werk getoond van circa veertig Nederlandse ontwerpers, van Studio Wieki Somers tot design uitvaartlabel Beerenberg. De expositie werd financieel mogelijk gemaakt door het Vaillantfonds.

Kwaadaardig Mooi

6 september 2022 – 15 januari 2023

In Kwaadaardig Mooi geven kunstenaars vorm aan hun ervaringen met kanker. Zeven gerenommeerde kunstenaars uit het oosten van het land namen hun eigen ervaringen als uitgangspunt. Ze hebben zelf kanker (gehad), of het betrof hun partner of gezinslid. Met verschillende media brachten ze een veelheid aan verhalen in beeld. We leerden over hun verdriet en hun worstelingen. We keken mee naar het proces dat is ondergaan, naar de existentiële vragen die naar boven kwamen. Met werk van Esther van Casteren, Sylvia Evers, Niels Helmink, Wout Herfkens, Sonja Hillen, Rinke Nijburg, Kim Tieleman. Trots waren we ook dat Jellie Brouwer (1964-2023) de tentoonstelling opende.

Een ontroerende en zeer mooie tentoonstelling. Het is kwaadaardig mooi, geen betere omschrijving dan voor het leven zelf. *****

Jellie Brouwer, Kunststof NPO radio

Een indrukwekkende expositie. Je kan goed zien waar de pijn heeft gezeten bij de kunstenaars. Ze maken de impact van kanker zichtbaar, je kan er als bezoeker goed in meegaan.

Nadia de Vries & dr. Leni van Doorn, in Mr. Motley, 26 september 2022

kenniscentrum & educatie

De dood leert ons veel, en wij helpen hem een handje. Ook in 2022 bood Museum Tot Zover zowel formele als informele educatie aan. Het museum ontsluit de eigen collectie en deelt kennis met vakgenoten, uitvaartbranche en een breder publiek van jong tot oud. Het museum is een plek van kennisdeling en ontmoeting met verschillende stakeholders. Het ontwikkelt onderwijsmiddelen op een wijze die relevant is en schaalbaar, met een focus op basisonderwijs en mbo. Tijdens de coronaluwte en –sluiting kreeg het lesmateriaal op onderdelen een update, en werden studenten begeleid in doodgerelateerde studieopdrachten. In 2022 konden we weer scholieren en studenten in het museum ontvangen.

Cultuureducatie in het museum

PO

In 2022 is door het hoofd kenniscentrum en educatie een tweetal educatieprogramma's op maat uitgewerkt voor het primair onderwijs. Een rondom de expositie van herman de vries (workshop natuur en vergankelijkheid) en ook een workshop waarbij taal en poëzie leidend zijn. Dit in verband met bezoek door IMC Weekendschool uit Amsterdam Zuidoost. Eerder in april werd op locatie in Zuidoost al een gastles gegeven door een van de Doodgewoon in de klas-ambassadeurs. In het najaar zijn er educatieve natuurworkshops georganiseerd samen met de Rode Loper op School en De Nieuwe Ooster – in het kader van de Kinderboekenweek Gi-ga-groen. Hier tekenden veel scholen op in. Leerlingen leerden buiten over de kringloop van het leven en de verschillende soorten bomen op de begraafplaats. Binnen verdiepte het gesprek zich naar verschillende manieren van lijkbezorging, als verstrooiing en begraven worden in een paddenstoelenkist. Afsluitend werden er Kleine Hein 'natuur' maskers gemaakt – gedecoreerd met gevonden materialen, takjes en blaadjes van de begraafplaats. Zowel de scholieren als de leerkrachten waren verrast en tevreden over het bezoek en de begeleiding. Een goed voorbeeld van hernieuwde samenwerking met De Nieuwe Ooster (bomenexpert Johan Mullenders verzorgde de bomenrondleiding). Voor begeleiding van de workshops kreeg was er assistentie van huidige stagiaires en oude stagiaires. Na evaluatie heeft De Rode Loper besloten het educatieprogramma – dat op een laagdrempelige wijze de dood bespreekbaar maakt – jaarlijks als vast onderdeel te gaan aanbieden.

ROC

Een andere belangrijke doelgroep zijn studenten mbo Zorg en Welzijn. Zij krijgen doorgaans een museumrondleiding door een (vrijwillige) museumrondleider met een leerfocus op de multiculturele uitvaartgebruiken in Nederland. Ook worden de leerlingen gestimuleerd tot het zelf nadenken over het levenseinde en over afscheid nemen. Interactie met de leerlingen is leidend en doorgaans wordt een rondleiding afgesloten met een plenair groepsgebesprek in de Tuinzaal. Eind 2021 is een start gemaakt met de roc-quickscan, om het aanbod te verbeteren. In 2022 is dit uitgevoerd door een stagiaire Religie Studies (zie stages). In het voorjaar is proefgedraaid met opsplitsing van de roc-schoolgroepen in kleinere groepjes van 6-7 leerlingen door ze afwisselend rond te leiden binnen het museum én over een deel van de begraafplaats. Dit viel in de smaak bij zowel docenten als studenten.

Doodgewoonindeklas.nl

Het meerjarige project Doodgewoon in de klas, de digitale lesmodule voor het basisonderwijs, werd in 2022 gecontinueerd. Het doel is om de dood bespreekbaar te maken op school en om leerkrachten handvatten te bieden. De lesomgeving biedt een variatie aan lesvormen en creatieve opdrachten en wordt kosteloos en zonder inlog aangeboden. In 2022 bereikten we hiermee 5500 leerlingen, bijna 80% meer dan in 2021.

Gast sprekers op school

In aanvulling op de digitale lesomgeving biedt het museum ook gastlessen aan. Een gast spreker heeft een beroep dat met de dood te maken heeft en kan uit de eerste hand vertellen over de praktijk van afscheid nemen en omgaan met de dood en dode lichamen. In overleg met de school wordt een gastles afgestemd op de belangstelling en voorkennis van de leerlingen. Jaarlijks leidt het museum nieuwe gast sprekers op – doorgaans uitvaartverzorgers - zodat we landelijke dekking hebben.

Sinds begin 2020 is er een gastles-coördinator op vrijwillige basis aangesteld. Zij stimuleert de gast sprekers om zich ook als ambassadeur op te stellen, en lokaal scholen te werven en te interesseren. Dit blijkt nog een hele kluit – de weerstand voor het onderwerp bij leerkrachten blijft onverminderd groot. Evengoed zijn er in 2022 achttien gastlessen op locatie gegeven, zowel op basisscholen als uitstapjes naar het voortgezet onderwijs. De coördinator assisteert bij de ontwikkeling van een opgefriste marketingaanpak Doodgewoon in de klas.

- In februari benaderde het jeugdjournaal het museum voor een item over spreken over de dood met kinderen. Laura Cramwinckel legde contact met een school in Maassluis die eerder in het schooljaar een hele lesweek rondom de dood had georganiseerd, met behulp van onze methode Doodgewoon in de klas en een gast spreker. Aanleiding was een doodzieke vader van een van de leerlingen. Het werd een mooi item.

Onderwijs stages en –opdrachten

- Cecile Steenman (MA Museumstudies, UVA), volbracht eind juni 2022 haar afstudeerstage als allround productieassistent van de tentoonstelling Dutch Death Design. Ze onderhield alle contacten met kunstenaars en ontwerpers, dacht mee met de layout en vormgeving van de expositie, schreef de 1ste draft voor C-teksten en ontwierp de affiche. Ook maakte ze de VR-tour en zette ze de audiofragmenten van de herman de vries-tentoonstelling in GUIDE-ID.

Eindcijfer stageverslag: 8.

- Charlotte van der Most (MA Religiewetenschappen, UU) operationaliseerde in 2022 de roc-quickscan met inhoudelijke ondersteuning door PODIUM, bureau voor Educatie. Daarnaast bracht ze kansen in kaart voor subsidiabele onderwijsprojecten bij Fonds voor Cultuurparticipatie, eveneens met de focus op roc/mbo. Charlotte combineert in haar rapportage de resultaten van de online roc-enquête (survey monkey) met literatuuronderzoek en interviews met roc-docenten. Dit leidde tot een advies, met quick-wins en wensen.

- Sorella Loman (vierdejaars Docent Beeldende Kunst en Vormgeving, Breitner Academie) startte in september 2022 aan een acht maanden durende educatie-afstudeerstage die werd gekoppeld aan de gepande thematentoonstelling Een Lekkere Dood, waarvoor zij de educatiemiddelen, een familietour en publiekbegeleiding gaat ontwikkelen.

- Martine van Veen voltooide in maart 2022 haar masterthesis The Space To All Places: Designing for conversations about death (Design for Interaction, Industrial Engineering, TU Delft). Een prachtig onderzoek en experimenteel tentoonstellingsconcept van een 'immersive experience' van het hiernamaals. Haar doelgroep omvat 18-25-jarigen – de leeftijdsgroep die bij uitstek doodsmijdend is. Ze zet het fenomeen vriendschap in om over de dood te praten. Eindcijfer: 8.5

- Myron Wouts haalde in september zelfs een 9,5 (en cum laude) voor zijn masterthesis Mijn Eigen Hein. Creating space for children to explore, embrace and express their personal death stories. (Design for Interaction, Industrial Engineering, TU Delft). Op zeer grondige wijze onderzocht hij hoe kinderen van 9 tot 12 jaar leren over subjectieve aspecten rondom sterfelijkheid en hoe storytelling daar een positieve contributie aan kan leveren. Naast literatuuronderzoek voerde Wouts o.a. contextmapping sessies uit met scholieren. Praktische context voor het ontwerp is de beoogde samenwerking tussen museum en OBA – als locatie voor interactieve pop-up tentoonstellingen.

Beide masterthesissen zijn geschreven met Museum Tot Zover als opdrachtgever en onder leiding van prof. Marieke Sonneveld van het End-of-Life lab, TU Delft.

Bibliotheek en scriptiedatabase

Onze vakbibliotheek is met ruim 2000 banden een waardevol instrument voor onderzoek en kennisoverdracht en vormt een basis voor het museale kenniscentrum over Nederlandse uitvaartcultuur. De online scriptiedatabase is in 2022 verder uitgebreid en telt nu ruim 240 BA- en MA scripties uit Nederland en Vlaanderen. De museum-informatiespecialist, een vrijwilligersfunctie, was in 2022 beperkt inzetbaar. Twee andere bibliotheekvrijwilligers hebben verder werk gemaakt van de registratie van geschonken boeken en Adlib-registratie van bijzondere grijze literatuur (uitvaart-specifiek).

Funeraire Academie

De Funeraire Academie is een platform waar wetenschap en uitvaartbranche elkaar vinden in gedeelde academische interesse rondom dood, gedenken en uitvaartcultuur. Museum Tot Zover is de culturele stakeholder en penvoerder. Naast de uitvoering van diverse activiteiten kijken we in 2022 ook alvast vooruit naar het 10-jarig jubileum in 2023.

Met De Dood In Huis

Met Pakhuis de Zwijger is in 2021 en 2022 gewerkt aan een verdiepend programma over eigentijdse rouw en dood-mentaliteiten in Nederland. Want de wereld verandert in rap tempo, en zo ook hoe we met de dood omgaan. Er is behoefte aan een kritische verkenning, een balans en perspectief op de vele vraagstukken en culturele praktijken die rondom de dood spelen. Een soort temperatuurmetering van onze maatschappij: waar staan we nu en waar willen we heen? Om deze vraag te beantwoorden, faciliteerden we met 'Met de dood in huis' de maatschappelijke dialoog hierover. We organiseerden een reeks interactieve gesprekken waarin filosofen, onderzoekers, uitvaartprofessionals, kunstenaars, ontwerpers, ervaringsdeskundigen en nabestaanden met elkaar in gesprek gingen.

Het drieluik is een coproductie van Pakhuis de Zwijger, Museum Tot Zover en Funeraire Academie. DELA en Stichting Stimuleringsfonds Rouw leverden een financiële bijdrage.

Sessie 2 'Waarheen, waarvoor' was een dynamische avond over afscheidsrituelen, muziek en de uitvaart van de toekomst. In dit programma o.a. Paul Sin Nam Rigger (regisseur), Janieke Bruin (FA, uitvaartmuziek expert), Susanne Duijvenstein (uitvaartondernemer, auteur), Monique Pierau (inclusieve uitvaarten), Jeff Riedewald (Wi Kan Doe rouwservice & support), Yvon van der Pijl (cultureel antropoloog, UU), Laurien Schrooten (Social designer), Marieke van der Weiden (Uitvaartfuturist, Funeral Rockstars), Carla Mahawat Khan (Uitvaartonondernemer), Peter KRAKO (Memories Uitvaartmuziek, gitarist), Sandra Korstjens (uitvaartverzorgster, oud-journalist). Moderator: Maurice Selekty.

Op 10 februari zaten 120 mensen in de zaal, 250 keken live mee via de live-cast, en het programma is integraal terug te zien op Youtube (thans 334 weergaven). Op AT5 werd het eerste uur uitgezonden.

Sessie 3 'Een portie Troost' ging over rouwen en herdenken, zowel individueel als collectief. Hoe markeren, herinneren of vergeten we de doden in de loop van de tijd? Als de stilte komt...

In dit programma o.a. Ameline Ansu (socioloog, auteur), Nellie Benner (Documentairemaker), Martin Hoondert (Universitair docent Muziek, religie en ritueel, Tilburg University), Theo Sieben (Muzikant), Jasper Albinus (Spoken word artiest), Mireille van Gils, Ellis Klijn (Humanitas rouwbegeleiding) Yvette den Hartog (app maker Condole), Chaja van Kollem (theatermaker), Bertine Mitima (onderzoeker Arq kenniscentrum). Moderator: Maurice Selekty.

Op 23 maart zaten 110 mensen in de zaal, 220 keken live mee via live-cast, en het programma is integraal terug te zien op Youtube (thans 131 weergaven).

Teruglezen en kijken?

<https://dezwijger.nl/dossiers/met-de-dood-in-huis>

Uitvaartlabs

Het broeit en borrelt in uitvaartland. De maatschappij verandert en de dood verandert mee. Wat is er mogelijk en waar kan de uitvaart beter? De Funeraire Academie organiseerde in 2022 driemaal het UITVAARTLAB: professionals uit uitvaartbranche en wetenschap zoeken samen in het laboratorium naar de ingrediënten voor een goede uitvaart. Ritual criticism in de praktijk. Heel concreet werd een uitvaart – casus: Greet van Erp – van begin tot einde nagespeeld en geëvalueerd/bekritiseerd door groepen uitvaartondernemers, ritueelbegeleiders en uitvaartcentrumpersoneel. Locaties: Hilversum, Amsterdam en Enschede. De 'uitvaartlabs' waren voltekend, men kon na afloop een certificaat en PE-punten krijgen.

FA Webinar | internationale blik op Corona & dood

Door corona verliep afscheid nemen anders dan we gewend waren. Op woensdag 8 juni 2022 stelden we tijdens een webinar de vraag: heeft de coronapandemie ons gedrag blijvend veranderd? Met John Troyer (UK), Kami Fletcher (USA), Stephanie Neuenschwander (DU), filosoof René ten Bos (NL) en emeritus rituelenprofessor Paul Post (NL).

Martin Hoondert, universitair docent Rituele Studies aan Tilburg University, was de moderator van de webinar. Hij vergeleek de resultaten van het internationale onderzoek met de Nederlandse context. Hij interviewde Anita van Loon, begraafplaatsdirecteur Gemeente Hilversum, als practitioner vertelt ze welke lessen ze heeft geleerd de afgelopen twee jaar.

https://www.totzover.nl/funeraire-academie/webinar-coronolesen-voor-de-uitvaart_terugblik/

publieksactiviteiten

'Haal je mentale booster bij Museum Tot Zover' – met die spreuk opende het museum op 19 januari 2022 tijdelijk de deuren. De Grote Zaal was omgetoverd tot yogastudio en onder begeleiding van vijnana yoga-instructeur Barbara Labrie deden dertig deelnemers mee met de landelijke cultuuractie tegen coronamoeheid.

Na de lockdown stonden we weer in de startblokken met activiteiten.

Zo verbleef kunstenaar Sarah Grothus een nacht in haar solotentoonstelling Schemering. Om dit bijzondere moment én de tentoonstelling onder de aandacht te brengen, werden twee journalisten uitgenodigd om te komen dineren en ontbijten met de kunstenaar. Blogger Sandra Singh (Kunstkieken) kwam langs voor het diner en Maarten Moll (Het Parool) kwam ontbijten. Voor het slapen gaan, maakte Sarah Grothus Japanse houtdrukken die ze mee geeft bij de speciale editie van haar boek. Van het museum ontving ze een customized dekbedovertrek met een print van haar werk I catch the wave and fly away.

Op 12 maart kwamen de storytellers van Mezrab bijzondere verhalen vertellen tussen de doeken van Sarah Grothus. Zij namen de bezoekers mee naar andere werelden, zoals de expositie Schemering dat ook deed. Tussendoor konden de bezoekers genieten van de bijzondere klanken en installaties van geluidskunstenaar Hans van Koolwijk.

Om de tentoonstelling Schemering mooi af te sluiten, koppelde we de Koffie- en cakelezing aan de finissage. Curator en kunstcriticus Cees de Boer gaf een lezing over het werk van Grothus, museumdirecteur Guus Sluiter interviewde Sarah Grothus en Kees Janmaat, de vormgever van het boek. Afsluitend was er een poëtische performance van Mette Sterre.

Het voorjaar vierden we met de openingen van de tentoonstellingen herman de vries *vergaan en Dutch Death Design.

Als terugkerende activiteit rond om de tentoonstelling *vergaan, ging PJ Roggeband acht maal op ONTROERTOER. De tours zijn met zoveel enthousiasme ontvangen dat er in het najaar nog een aantal data zijn toegevoegd en dat PJ Roggeband terugkeert voor de tentoonstelling Een Lekkere Dood.

Voor de Koffie- en cakelezingen kwamen Wim Huijser en Marli Huijer vertellen over hun boeken. Auteur Wim Huijser sprak over het boek In Schoonheid Vergaan, wat hij in samenwerking met fotograaf Martijn Nugteren maakte. Oud denker des vaderlands en huisarts Marli Huijer gaf een bewogen betoog over waarom wij geen 90 moeten willen worden. Dit zwengelde een mooie en interessante discussie onder de bezoekers aan.

Museumnacht 2022 was drukker dan ooit met 417 bezoekers. We serveerden Dodelijke Drankjes bij de cocktailbar. In de tuinzaal was er een populaire photobooth gecreëerd met de Dödlük. Bezoekers konden ontspannen in de massage kist of een speedcursus fatsoenlijk vloeken volgen bij taalwetenschapper Marten van der Meulen. Bij de Nicolaes Maes kon men speedtalks van Guus Sluiter volgen over dit bijzondere schilderij. AT-5 kwam langs voor opnamen.

publieksparticipatie

Poëzie

Er werd in februari 2022 een poëziedcampagne opgezet – naar aanleiding van het gedicht tussenruimte dat Yentl van Stokkum speciaal schreef voor Schemering. Vijfentwintig deelnemers stuurden een gedicht in, die werden in de kleine zaal opgehangen.

Eeuwig Leven?

In het verlengde van de studentenchallenge van Dutch Death Design, werd vanaf mei 2022 ook aan bezoekers gevraagd mee te denken over eeuwig leven (of niet?). In de gang hing een groot publieksbord en beschikbare memo-kaartjes (NL en ENG). Bezoekers lieten enthousiast hun mening horen. Meermaals moest het bord leeggemaakt worden om plaats te maken voor nieuwe berichten.

Dood Leuke Bingo

Via spel is het mogelijk om taboes rondom sterfelijkheid te doorbreken. Of op z'n minst het gesprek over dood te vergemakkelijken. De educatieafdeling heeft in het kader van Dutch Death Design een bingospel ontwikkeld dat in een klein groepje of met z'n tweeën kan worden gespeeld in het museumcafé. In een gouden bingomolen draaien ballen met nummers – elke nummer correspondeert met een prikkelende vraag over dood, sterfelijkheid of uitvaartrituelen. Aan de hand van deze vragen over afscheid en verlies leer je wat écht van betekenis is in je leven. Het spel is een grote hit: reacties variëren van 'geinig' tot 'geniaal', en er zijn al vragen binnen gekomen met uitleenverzoeken.

gepubliceerde artikelen in 2022

Guus Sluiter

Verschillende artikelen in G. Sluiter (red.), Herman de Vries * vergaan, Amsterdam 2022:

- willi's les - voorwoord
- een persoonlijk kunstwerk als uniek monument
- het verhaal van totholz en de merel
- natuur, houtskool en eenvoud. Herman de Vries als inspiratiebron voor Carlijn Mens
- catalogus

Dementie

in: Rubriek Kijk op Kunst, Brancheblad Uitvaartzorg, 2022-01

Resumeren

in: Rubriek Kijk op Kunst, Brancheblad Uitvaartzorg, 2022-02

Omgaan met klachten

in: Rubriek Kijk op Kunst, Brancheblad Uitvaartzorg, 2022-03

Verbeteren van dienstverlening

in: Rubriek Kijk op Kunst, Brancheblad Uitvaartzorg, 2022-04

Vastleggen op beeld

in: Rubriek Kijk op Kunst, Brancheblad Uitvaartzorg, 2022-05

De dood hoort er bij

in: Rubriek Kijk op Kunst, Brancheblad Uitvaartzorg, 2022-06

Wees Niet bang (over samenwerken in de uitvaartbranche)

in: Brancheblad Uitvaartzorg, 2022-06

Laura Cramwinckel

Judith Peters, 'Getroost door een teken van boven?'

in: Rubriek Funerair Onderzoek, Brancheblad Uitvaartzorg, 2022-06

Waldie Hanser, 'Wat maakt uitvaartliedjes populair?'

in: Rubriek Funerair Onderzoek, Brancheblad Uitvaartzorg, 2022-05

Robins & Smith, 'Wie begraaft de doden die niemand wil?'

in: Rubriek Funerair Onderzoek, Brancheblad Uitvaartzorg, 2022-04

Hans Gerding, 'Hallo uit het hiernamaals.'

in: Rubriek Funerair Onderzoek, Brancheblad Uitvaartzorg, 2022-03

Thomas Tubee & TUDelft, 'Resomeerwater in een plantenspuit'

in: Rubriek Funerair Onderzoek, Brancheblad Uitvaartzorg, 2022-02

Els van Wijngaarden, 'Mensen met dementie lijden minder dan gedacht.'

in: Rubriek Funerair Onderzoek, Brancheblad Uitvaartzorg, 2022-01

artikelen

Laura Cramwinckel en Guus Sluiter werden als experts geïnterviewd voor o.a.

- Een longread over rouwcultuur rondom huisdieren door Mediahuis.
Merlin Mulder, 'Draag Bella's as om je hals of versier het graf van Poekie. We rouwen steeds uitgebreider om onze huisdieren.' Noordhollands Dagblad, 13 februari 2022.
https://www.noordhollandsdagblad.nl/cnt/dmf20220210_2284850
- Een dagbladartikel over betekenis en achtergrond bij het fenomeen buitenuitvaarten, AD, 31-08-2022
<https://www.ad.nl/dordrecht/op-essenhof-kan-een-uitvaart-nu-ook-buiten-krijgen-al-vragen-of-het-ook-in-de-winter-kan-met-fakkels-en-dekentjes~ab31287c/>
- Een artikel in Brancheblad Uitvaartzorg over inclusie van kinderen, de uitvaart en onwillige ouders, dec 2022
DELA website, 'wij willen inspireren om na te denken over sterfelijkheid'
<https://www.dela.nl/inspiratie/guus-sluiter-van-uitvaart-museum-tot-zover-wij-willen-inspireren-om-na-te-denken-over-sterfelijkheid>
DELA Kroniek, over een bijzonder museum
https://dela.turnpages.nl/kroniek/2023-04/index_html5.html?&init=init_html5.xml&openPage=3
- DELA Kroniek, over expositie herman de vries
https://dela.turnpages.nl/kroniek/2022-05/index_html5.html?init=init_html5.xml&

Op TV:

- Jeugdjournaal _ Doodgewoon in de Klas
- Tot Zover figureert in Tussen Kunst en Kitsch Extra, check <https://www.avrotros.nl/tussen-kunst-en-kitsch/tkk-extra/detail/tussen-kunst-en-kitsch-extra-over-rouwjuwelen-en-blijvende-herinneringen/>.
- Met de Dood in Huis #2 werd op zaterdag 19 feb uitgezonden op AT5.
Terugkijken kan hier: <https://www.youtube.com/watch?v=AZ8lgg2R3kc>
- Met de Dood in Huis #3 werd op zaterdag 19 feb uitgezonden op AT5.
Terugkijken kan hier: <https://www.youtube.com/watch?v=AZ8lgg2R3kc>
- AT5- Museumnacht: <https://www.at5.nl/artikelen/217632/liggen-in-een-doodskist-tijdens-museumnacht-ik-dacht-dat-we-bier-zouden-drinken>

Artikelen over museum van anderen

G. Wuestman, 'Boeket komt tot bloei', in Bulletin van de Vereniging Rembrandt, jrg. 31, nr. 2 (zomer 2022), pp. 14-17

Lezingen, optredens en advisering

- Guus Sluiter sprak op 9 februari bij een avond van Pakhuis de Zwijger en Avanti in het kader van We-makethecity.green over de aanstaande tentoonstelling van natuurkunstenaar herman de vries.
- Guus Sluiter opende op 7 april de tentoonstelling Scherpstellen op het einde in Museum Hilversum, een expositie over vergankelijkheid waarbij zes fotografen tonen hoe doodgaan bij het leven hoort.
- Guus Sluiter gaf op 10 juni een inleiding en leidde een gesprek bij de theatervoorstelling Rouwkost in Almere.
- Guus Sluiter is lid geworden van het uitvaartpanel van Brancheblad Uitvaartzorg en schreef een opiniestuk over het belang van samenwerking in de uitvaartbranche (dec 2022)
- Op 23 september ontving Guus Sluiter een delegatie van de Deense organisatie Liv&Død, die onder meer het Deense uitvaartmuseum bestieren.
- Guus Sluiter en Laura Cramwinckel informeerden op 10 oktober de redactie van Omroep Max (NPO1) over trends in rouwadvertenties.
- Op 4 november ontving Guus Sluiter een groep van een Deens crematorium samen met de directie van ovenbouwer DFW Europe.

collectie verwerving, behouden beheer aanwinsten

Een belangrijke tendens in de museumwereld is de verschuiving van aandacht van collectie naar programma. Musea vechten om aandacht; aandacht in de media, aandacht van het publiek. Voor Tot Zover betekent dit dat de beperkte financiële middelen en personele inzet wordt benut voor tentoonstellingen en activiteiten en de daarbij horende marketing. De keuze is weloverwogen gemaakt maar doet pijn, want de collectie krijgt nu niet de aandacht die het verdient.

De collectieploeg bestaat uit vrijwilligers die elke vrijdag aanwezig zijn. Zij werken aan registratie en opslag. Er wordt gewerkt met ADLIB Museum. De collectieploeg heeft sterke behoefte aan een kundige leidinggevende. Het is lastig een vrijwilliger te vinden die dit op professioneel niveau en voor langere tijd wil doen. Overigens is de collectie eigendom van de Stichting Funerair Erfgoed, dat zijn collectie in langdurig bruikleen heeft gegeven aan de Stichting Nederlands Uitvaartmuseum. Dit is een veiligheidsconstructie, een garantie om te zorgen dat de collectie bij elkaar blijft. De collectie is opgeslagen in een depot dat wordt gehuurd bij Museum Nienoord in Leek. Onze rijtuigen staan hier te midden van de grootste collectie historische koetsen en sleden van Nederland.

Er is in 2022 verder gewerkt aan het registreren en goed verpakken van nieuwe aanwinsten. Alle schenkings- en bruikleenovereenkomsten zijn gescand en aan de betreffende records in Adlib gekoppeld. We zijn begonnen met het nakijken van alle langdurige bruiklenen. Alle langdurige bruiklenen die in het depot staan, gaan langzamerhand terug naar de eigenaar; het heeft geen zin bruiklenen in ons depot te hebben. Alleen als het belangrijk is voor onze vaste presentatie kunnen bruiklenen blijven.

nieuwe aanwinsten

We ontvingen enkele schenkingen:

- Haarschilderij ter herinnering aan Onia Geetruida Cannegieter (1835-1881)
 - Drie foto's van een Roma-uitvaart
 - Lijst met uitvaarten uitgevoerd door Innemee, 1887-1936, met foto's van de directeurs (230 x 104 cm).
 - Zes kunstwerken van Clara de Jong (1928-2002)
 - De ets Herinnering aan de Dood (1924; genummerd met 9) van de fascinerende kunstenaar Hein von Essen
 - Een post-mortemfoto van Aat Veldhoen, gemaakt door zijn dochter Venus Veldhoen.
- De overdracht van de werken van Aat Veldhoen zal plaatsvinden in 2023.
- Er werden verschillende objecten van het opgeheven CUBE Design Museum, die onderdeel waren van Dutch Death Design, aan ons geschonken:
- Bios Incube urn, Gerard Moline, 2001/2016
 - Kaartspel 'Hello: gift of grace', Nick Jehlen, 2015
 - TOLAD: the totem of life and death, 2022
 - The Weight, Mia Cinelli (USA), 2017
 - B1 (Bone) Chair, Max Kuwertz (DU), Yanik Balzer (DU), Willem Rabe (DU), 2014
 - Fredrik Colting, Tikker, 2013

Ten behoeve van 'doodsonderwijs' en in aanloop van de nieuwe expositie Een Lekkere Dood zijn via Marktplaats, Ebay en catawiki de volgende items aan de collectie toegevoegd:

- Antieke handpop 'Pietje Dood', circa. 1950.
- Prent 'funeral child' van hercules – aansprekers dragen kinderkiestje.
- Miniatuur silhouet rouwportret, 1849.
- 6-delig kop en schotel rouwservies uit Hoeksche waard, ca. 1960.
- Funeral monkey spoon, Nederlandse gedenkpel van zilver, ca. 1880.
- Folgers coffeecan, ca. 2000

herman de vries

* vergaan

tot 28.08.22

lees er wat aan de hand
van neerland's grootste
natuurkunstenaar

Nederlands
Kunst Museum

tot ZOVER

in samenwerking met de Gemeente Amsterdam

pers & publiciteit

Marketing

Qua marketing en communicatie zijn we op diverse fronten actief. Onze website en social media zijn daarin een vaste waarde. De website is gelaagd en biedt zeer veel informatie. Na stopzetting van de samenwerking met INTK is op het gebied van Adwords een nieuwe partner gevonden in MediaEngel. Er zijn aanpassingen geweest aan de zoekwoorden, omdat enkele heel generieke zoekwoorden weliswaar veel traffic genereerden, maar het bezoek verliet de site direct. Na aanpassingen daalde het webbezoek in eerste instantie, maar indoor middel van is het weer op niveau en blijven de bezoekers langer op de site.

Wat betreft social media maken we vooral gebruik van Instagram en Facebook. Twee communicatievrijwilligers haakten in de loop van het jaar af en een vrijwilliger is nog actief. Zij houdt de Facebook-pagina up to date met interessante artikelen en leuke posts over de tentoonstellingen. Ook de Instagram-pagina wordt regelmatig voorzien van nieuwe posts. Het doel voor volgend jaar is om een nieuwe vrijwilliger aan het team toe te voegen en de frequentie van posts te verhogen.

Voor de ONTROERTOER en Kwaadaardig Mooi hebben we gebruikt gemaakt van Meta-advertenties. Deze advertenties zijn zichtbaar op Facebook en Instagram. Ze spreken naast onze achterban ook een nieuw publiek binnen onze doelgroep. Een voorbeeld van een geslaagde advertentiecampagne is de eerste advertentie voor de ONTROERTOER. Met een budget van €50 bereikten we 12.416 mensen. Van deze 12.416 mensen klikten er 86 daadwerkelijk op de link. Voor niet ingewijden: dit is een goed resultaat! Zo bereiken we op een financieel voordelige manier een groter publiek.

Voor tentoonstellingen maken we ook gebruik van betaalde marketing, zoals postercampagnes en advertenties in tijdschriften. Onze nieuwsbrief wordt verstuurd aan 3184 personen en dat blijft een goede manier om onze meest gemotiveerde achterban te bereiken.

Het Parool schreef twee maal een mooi stuk over herman de vries *vergaan. Maarten Moll schreef al vlak na de opening een mooie review. Jan Pieter Ekker schreef begin augustus een mooi groot stuk in Het Parool. Na plaatsing van dit stuk was er een flinke bezoekersgroei waar te nemen. Marjan Berk schreef een column over het museum in het AD. Begin 2022 schreef Maarten Moll ook al een artikel in Het Parool naar aanleiding van Schemering en zijn ontbijt in de Grote Zaal met kunstenaar Sarah Grothus.

De tentoonstelling Dutch Death Design verwierf weinig pers aandacht. Er was geen budget of tijd om een mooie campagne aan te verbinden. Toch zijn de reacties van bezoekers positief. Het magazine #protestant besteedde wel een mooie spread aan Dutch Death Design.

Kwaadaardig Mooi behaalde ook een aantal mooie plaatsen in de pers. Mr. Motley bezocht de tentoonstelling samen met Dr. Leni van Doorn, verpleegkundig specialist op de afdeling oncologie in het Erasmus MC. Ook in Het Parool verscheen er wederom een mooi stukje van Jan Pieter Ekker over deze bijzondere tentoonstelling.

De museumwinkel is uitgebreid met een 20-delige serie minimalistische Tot Zover ansichtkaarten 'omdat woorden ertoe doen'.

quotes uit de media

herman de vries *vergaan

"De kleine, zeer fijne tentoonstelling doet een beroep op al je zintuigen"

Jan Pieter Ekker in Parool, 6 augustus 2022

"Een spannende tentoonstelling over vergankelijkheid, die nog lang naklinkt."

Marjan Berk, AD column, 4 mei 2022.

"Ik denk niet dat ik goed kan uitleggen wát er mooi, of goed aan is. Wel dat ik er een behoorlijke tijd naar heb zitten kijken. (-) Het werk gaat over tijd. Over transformatie. En over ons. We zijn allemaal kranten die steeds meer verouderen en vergaan. Nou ja, zoiets."

Maarten Moll, PAROOL column, 13 mei 2022,

Kwaadaardig Mooi

"Een kleine, delicate tentoonstelling met indrukwekkend werk van een beangstigende schoonheid."

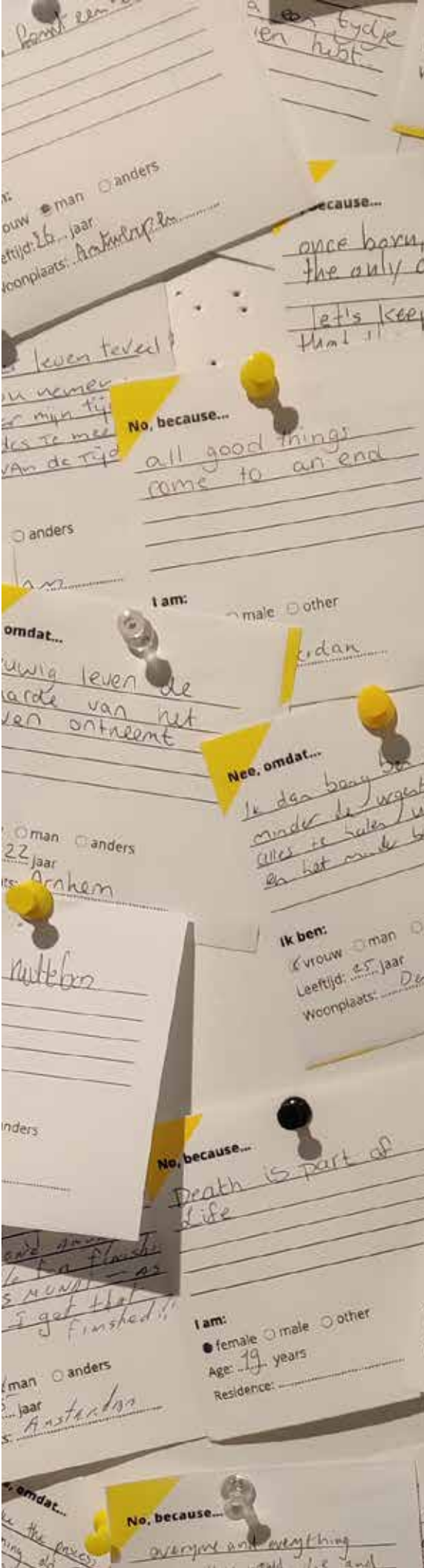
Jan Pieter Ekker, in Het Parool 29-10-2022

"Een indrukwekkende expositie. Je kan goed zien waar de pijn heeft gezeten bij de kunstenaars. Ze maken de impact van kanker zichtbaar, je kan er als bezoeker goed in meegaan."

Nadia de Vries & dr. Leni van Doorn, in Mr. Motley, 26 september 2022

"Een ontroerende en zeer mooie tentoonstelling. Het is Kwaadaardig Mooi, geen betere omschrijving dan voor het leven zelf."

**** Jellie Brouwer, Kunststof NPO radio

A vertical strip of a guest book is shown on the left side of the image. It features several handwritten notes in Dutch and English, pinned with yellow pushpins. The notes are written on lined paper and include names, dates, and personal reflections. Some of the visible text includes 'No, because...', 'all good things come to an end', 'I am:', 'male', 'other', 'Nee, omdat...', 'Ik ben:', 'vrouw', '25 jaar', 'Woonplaats:', 'Death is part of life', and 'I got that finished!!'. The background of the guest book is white with horizontal lines.

quotes uit het gastenboek

'Ik volg een opleiding in de uitvaartbranche. Ik vind dit museum heel erg interessant, leerzaam en inspirerend'
Saskia Calmão Baptista, 30/1/2022

'Bijzonder en indrukwekkend, had graag nog meer willen zien of weten...'
Jennifer Jacky Spek-Lobo 5/2/2022

'In één woord PRACHTIG'
Rob de Bie, 29/5/2022

'Een bijzondere kunstenaar met een speciaal oog, oor en neus voor vergankelijkheid'
Lennie, 20/8/2022

'Op het nippertje toch nog mooie tentoonstelling van herman de vries gezien. blij dat ik het toch nog gezien heb. Ook genoten van het Dutch Death Design.'
Annemiek v.d. Graaf 28/8/2022

'Vóór de ONTROERTOER eerst landen. Na de tour ontroerd!
J.Deuss, 10/9/2022

'Kwaadaardig Mooi: erg goed en indrukwekkend vormgegeven'
Jeanine

'De tentoonstelling is Kwaadaardig Mooi. In mijn rondgang langs de kunstwerken zag ik mensen in stilte emoties verwerken en zag ik dat mensen ook zichtbaar waren geroerd.
Het is een bijzondere tentoonstelling.'
Kees

ondertekening activiteitenverslag

Namens het bestuur:

Voorzitter
De heer drs. E. Doeve

Penningmeester
De heer drs. A.J.A. Wiechman

1 Balans per 31 december 2022**2022****2021***Bedragen in EUR***ACTIVA**Vaste activa

I Materiële vaste activa	1.412	2.811
Totaal vaste activa	1.412	2.811

Vlottende activa

II Voorraden	6.282	7.334
III Vorderingen	76.736	16.710
IV Liquide middelen	66.421	172.056
Totaal vlottende activa	149.439	196.100
TOTAAL ACTIVA	150.851	198.911

PASSIVA

V Algemene reserve	59.078	83.573
VI Bestemmingsreserves	41.257	41.257
Totaal eigen vermogen	100.335	124.830
VII Kortlopende schulden	50.517	74.080
TOTAAL PASSIVA	150.851	198.911

2 Staat van baten en lasten over 2022**2022****Begroting****2021***Bedragen in EUR***BATEN**Directe opbrengsten

1.Publieksinkomsten	68.425	24.135	41.140
3.Overige inkomsten	9.321		31.318

5.Totaal opbrengsten (1 tm 4)	77.746	24.135	72.458
--------------------------------------	---------------	---------------	---------------

6.Subsidie AFK	139.355		137.300
----------------	---------	--	---------

Overige subsidie uit publieke middelen

9.Incidenteel	38.418		
10.Bijdrage uit private middelen	170.438	340.500	154.723

11.Totaal publieke en private middelen (6 tm 10)	348.211	340.500	292.023
---	----------------	----------------	----------------

TOTAAL BATEN (5+11)	425.958	364.635	364.481
----------------------------	----------------	----------------	----------------

LASTEN

1.Beheerslasten personeel	72.668	213.528	207.268
2.Beheerslasten materieel	79.401	77.749	77.697

3.Totaal beheerslasten	152.068	291.277	284.965
-------------------------------	----------------	----------------	----------------

4.Activiteitenlasten personeel	182.160		
5.Activiteitenlasten materieel	116.104	73.000	82.674

6.Totaal activiteitenlasten	298.264	73.000	82.674
------------------------------------	----------------	---------------	---------------

TOTAAL LASTEN (3+6)	450.332	364.277	367.639
----------------------------	----------------	----------------	----------------

7.Saldo uit gewone bedrijfslasten	-24.375	358	-3.158
-----------------------------------	---------	-----	--------

8.Saldo rentebaten en -lasten	-121		-66
-------------------------------	------	--	-----

EXPLOITATIERESULTAAT (7+8+9)	-24.496	358	-3.224
-------------------------------------	----------------	------------	---------------

2 Staat van baten en lasten over 2022**2022****Begroting****2021**

Resultaatbestemming

Algemene reserve

-24.496

-3.224

Totaal resultaatbestemming

-24.496**-3.224**

3 Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Algemeen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met in Nederland algemeen aanvaarde grondslagen voor financiële verslaggeving, mede op basis van de Richtlijn 640 met inachtneming van specifieke aanwijzingen van het Handboek Verantwoording Vierjarige subsidies Kunstenplan 2021-2024 van het Amsterdams Fonds voor de Kunst (AFK) en van eventuele andere subsidiegevers of fondsen zoals beschreven in de Inhoudelijke toelichting op de balans en exploitatierekening.

De jaarrekening is opgesteld in euro's. Indien voor activa en passiva geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld, vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs.

Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben. Winsten worden slechts opgenomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verplichtingen en mogelijke verliezen die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden

WAARDERINGSGRONDSLAGEN VOOR DE BALANS

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa zijn gewaardeerd op de aanschaffingswaarde onder aftrek van de afschrijvingen die gebaseerd zijn op de geschatte economische levensduur. Voor de gehanteerde afschrijvingspercentages en activeringsgrens wordt verwezen naar de Inhoudelijke toelichting op de balans en exploitatierekening.

Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa

De stichting beoordeelt op iedere balansdatum of er aanwijzingen zijn dat een vast actief aan een bijzondere waardevermindering onderhevig kan zijn. Indien dergelijke indicaties aanwezig zijn, wordt de realiseerbare waarde van het actief vastgesteld. Indien het niet mogelijk is de realiseerbare waarde voor het individuele actief te bepalen, wordt de realiseerbare waarde bepaald van de kasstroomgenererende eenheid waartoe het actief behoort. Van een bijzondere waardevermindering is sprake als de boekwaarde van een actief hoger is dan de realiseerbare waarde; de realiseerbare waarde is de hoogste van de opbrengstwaarde en de bedrijfswaarde. Een bijzonder-waardeverminderingverlies wordt direct als last verwerkt in de winst-en-verliesrekening onder gelijktijdige verlaging van de boekwaarde van het betreffende actief.

Voorraad

De voorraden worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of lagere netto-opbrengstwaarde. Deze lagere netto-opbrengstwaarde wordt bepaald door individuele beoordeling van de voorraden.

Vorderingen

Vorderingen worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde van de tegenprestatie, inclusief de transactiekosten indien materieel. Vorderingen worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Voorzieningen wegens oninbaarheid worden in mindering gebracht op de boekwaarde van de vordering.

Liquide middelen

Liquide middelen bestaan uit kas, banktegoeden en deposito's met een looptijd korter dan twaalf maanden. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Bestemmingsreserves

De bestemmingsreserves zijn reserves met een beperktere bestedingsmogelijkheid, waarbij de beperking door het bestuur is aangebracht. De aard van de bestemmingsreserves wordt later toegelicht.

Kortlopende Schulden

Kortlopende schulden worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Kortlopende schulden worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen de bedragen waartegen de schuld moet worden afgelost.

3 Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

GRONDSLAGEN VOOR DE RESULTAATBEPALING

Algemeen

Het resultaat (saldo) wordt bepaald als het verschil tussen het totaal der baten en het totaal der lasten. Ontvangsten en uitgaven worden in de staat van baten en lasten toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Bij de toerekening wordt een bestendige gedragslijn gevolgd.

Resultaatbestemming

Indien aan bestemmingsreserve(s) respectievelijk bestemmingsfonds(en) wordt gedoteerd dan wel daaruit wordt geput wordt deze mutatie op de volgende wijze verwerkt: het saldo van de staat van baten en lasten wordt bepaald inclusief het overschot of tekort dat is ontstaan uit hoofde van de baten en lasten met een bijzondere bestemming. Onder de staat van baten en lasten wordt vervolgens een specificatie opgenomen van de verwerking van dit saldo in de onderscheiden posten van het eigen vermogen.

Subsidies

In overeenstemming met RJ 274 – Overheidssubsidies worden subsidies en andere vormen van overheidssteun verwerkt zodra er een redelijke zekerheid is dat de stichting aan de gestelde voorwaarden voldoet en de subsidie of faciliteit daadwerkelijk zal verkrijgen. Indien ze in het verslagjaar niet volledig zijn besteed, worden de nog niet bestede gelden opgenomen onder de kortlopende schulden als 'vooruitontvangen subsidies'.

Kosten

De kosten worden bepaald op historische basis en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

4 Toelichting op de balans per 31 december 2022

Bedragen in EUR

ACTIVA

I Materiële vaste activa

Verloop materiële vaste activa

Het verloop van de materiële vaste activa wordt als volgt weergegeven:

	Inventaris en ICT
Aanschafwaarde per 1 januari	74.777
Cumulatieve afschrijvingen per 1 januari	-71.966
Boekwaarde per 1 januari	2.811
Afschrijvingen	-1.399
Mutaties	-1.399
Aanschafwaarde per 31 december	74.777
Cumulatieve afschrijvingen per 31 december	-73.365
Boekwaarde per 31 december	1.412

4 Toelichting op de balans per 31 december 2022**2022****2021***Bedragen in EUR***Vlottende activa****II Voorraden**

Voorraad	6.282	7.334
Totaal voorraden	6.282	7.334

III Vorderingen**Debiteuren**

Debiteuren	6.828	1.217
Voorziening dubieuze debiteuren	-1.217	
Totaal debiteuren	5.611	1.217

Te ontvangen subsidies

Stichting Mondriaan Fonds	37.591	
Stichting Prins Bernhard Cultuurfonds	13.208	
Stichting Stimuleringsfonds Rouw	3.000	
Stichting ZABAWAS	5.500	
Totaal te ontvangen subsidie	59.299	

Te vorderen belastingen en premies sociale verzekeringen

Omzetbelasting	962	10.189
Totaal te vorderen belastingen en sociale verzekeringen	962	10.189

Overige vorderingen

Vooruitbetaalde kosten	10.864	4.468
Nog te ontvangen bedragen		837
Totaal overige vorderingen	10.864	5.305
Totaal vorderingen	76.736	16.710

IV Liquide middelen

Kas		106
Bank	66.421	171.950
Totaal liquide middelen	66.421	172.056

De liquide middelen staan ter vrije beschikking van de stichting

4 Toelichting op de balans per 31 december 2022**2022****2021***Bedragen in EUR***PASSIVA****Eigen vermogen****V Algemene reserve**

Saldo algemene reserve per 1 januari	83.573	86.797
Uit resultaatbestemming	-24.496	-3.224
Saldo algemene reserve per 31 december	59.078	83.573

VI Bestemmingsreserves

Saldo Overige bestemmingsreserves per 1 januari	41.257	41.257
Saldo Overige bestemmingsreserves per 31 december	41.257	41.257
Totaal bestemmingsreserves	41.257	41.257
Totaal eigen vermogen	100.335	124.830

VII Kortlopende schulden**Schulden aan leveranciers**

Crediteuren	13.953	29.518
Totaal schulden aan leveranciers	13.953	29.518

Af te dragen belastingen en premies sociale verzekeringen

Loonbelasting	3.303	4.167
Pensioenpremies	312	
Totaal af te dragen belastingen en sociale verzekeringen	3.615	4.167

Overige kortlopende schulden

Te betalen kosten	9.500	26.011
Te betalen vakantiegeld en overige salariskosten	16.041	1.884
Vooruitontvangen bedragen	-138	
Vooruitontvangen subsidies	7.545	12.500
Totaal overige kortlopende schulden	32.948	40.395
Totaal kortlopende schulden	50.517	74.080

5 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2022**2022****Begroting****2021***Bedragen in €***BATEN****Directe opbrengsten**

1. Publieksinkomsten

Entree	14.732	19.535	9.018
Opbrengsten uit winkel verkopen	12.990	4.600	
Horeca	40.703		30.764
Overige publieksinkomsten			1.358

Totaal publieksinkomsten	68.425	24.135	41.140
--------------------------	---------------	---------------	---------------

3. Overige inkomsten

Workshops, educatie	6.511		
Overige directe inkomsten	2.810		31.318

Totaal overige inkomsten	9.321		31.318
--------------------------	--------------	--	---------------

5. Totaal opbrengsten (1 tm 4)	77.746	24.135	72.458
---------------------------------------	---------------	---------------	---------------

6. Subsidie AFK	139.355		137.300
-----------------	---------	--	---------

Overige subsidies uit publieke middelen

9. Incidenteel

Incidentele subsidies overige	38.418		
-------------------------------	--------	--	--

Totaal overige subsidies uit publieke middelen	38.418		
---	---------------	--	--

10. Bijdrage uit private middelen

Bijdrage particulieren incl. vrienden	1.511	340.500	5.078
Bijdrage van bedrijven	105.115		137.145
Bijdrage van private fondsen	35.105		12.500
Fonds21	10.000		
Prins Bernhard Cultuurfonds	13.208		
Zabawas	5.500		

Totaal bijdrage uit private middelen	170.438	340.500	154.723
--------------------------------------	---------	---------	---------

11. Totaal publieke en private middelen (6 tm 10)	348.211	340.500	292.023
--	----------------	----------------	----------------

5 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2022**2022****Begroting****2021****LASTEN****1.Beheerslasten personeel**

Salarissen		189.728	
Directie	42.333		
Overige medewerkers	18.065		196.753
Vrijwilligers	1.608		
Onkosten werknemers	8.566		9.242
Onkosten ingehuurd personeel	2.096	23.800	
Overige kosten inhuur			1.273
Totaal beheerslasten personeel	72.668	213.528	207.268

2.Beheerslasten materieel

Huisvesting	32.423	42.900	35.177
Kantoor	44.403	34.049	37.637
Algemene publiciteit	1.176		3.347
Afschrijvingen	1.399	800	1.536
Totaal beheerslasten materieel	79.401	77.749	77.697

3.Totaal beheerslasten	152.068	291.277	284.965
-------------------------------	----------------	----------------	----------------

4.Activiteitenlasten personeel

Artistiek kader	4.540		
Performers	19.448		
Overig artistiek personeel	102.077		
Marketing	25.933		
Locatie medewerkers	137		
Horeca	18.140		
Overige medewerkers	11.885		
Totaal activiteitenlasten personeel	182.160		

5 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2022

2022

Begroting

2021

5. Activiteitenlasten materieel

Aankopen	1.169		
Collectie	18.165	6.000	20.301
Tentoonstellingen en activiteiten	15.282		40.917
Marketingcommunicatie	37.739	35.000	11.040
Inrichting locatie, transport, opslag	3.418		
Reis, verblijf, sejours	670		
Educatie	1.466	15.600	
Inkoopkosten		1.400	10.416
Inkoopkosten winkel	3.183		
Horeca inkoopkosten	15.916		
Overige kosten	19.096	15.000	
Totaal activiteitenlasten materieel	116.104	73.000	82.674
6. Activiteitenlasten totaal	298.264	73.000	82.674